

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
SOOME-UGRI OSAKOND

Olga Kulak

KUIDAS EESTIVENELASED MÕISTAVAD SOOMEKEELSEID
LAUSEID LÄBI EESTI KEELE PRISMA?

Magistritöö

Juhendaja Raili Pool

Tartu 2017

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. RETSEPTIIVNE MITMEKEELSUS: TEOORIAST PRAKTIKANI.....	5
1.1. Retseptiivse mitmekeelsuse funktsionaalsus L2 kaudu	10
1.2. Konteksti roll võõrkeeles mõistmisel retseptiivses mitmekeelsuses ...	17
2. UURIMUS LIHTSATE SOOMEKEELSETE LAUSETE MÕISTMISEST EESTI KEELE KUI L2 BAASIL.....	23
2.1. Lausetesti ülesehitus	23
2.2. Materjali kogumise meetod ja välja valitud informandid.....	24
2.3. Andmete struktureerimine	25
2.4. Uurimustöö probleematika	26
2.5. Lausetõlgete analüüs.....	28
2.5.1. Kogutud materjali esitlus.....	28
2.5.2. Lauserühm 2 ehk lähedane tõlkeseos originaaliga.....	31
2.5.3. Lauserühm 3 ehk minimaalne seos originaaltõlkega	46
2.5.4. Uurimuse statistilised andmed ja tulemuste kokkuvõte	55
KOKKUVÕTE	58
KIRJANDUS	61
RUSSIANS COMPREHENDING FINNISH SENTENCES THROUGH PRISM OF ESTONIAN AS L2. SUMMARY	66
LISA 1.....	68
LISA 2.....	71

SISSEJUHATUS

Keel on tööriist, mille abil inimene suudab kommunikeerida või väljendada ennast suuliselt või kirjalikult. Keel on harituse näitaja ja sisemaailma peegeldaja. Öeldakse, et uut keelt omandades saab inimene võimaluse elada veel ühe elu. Mida rohkem keeli inimene oskab, seda rohkem isiksusi on tema sees. Võõrkeele õppimine võib tunduda teatud juhtumitel keeruline protsess, aga see ei tähenda kindlasti pelgalt sõnavara ja grammatika reeglite tuupimist, vaid ennekõike süvenemist uude kultuuri, kus on oma ajalugu, mentaliteet ja võib-olla ka arusaam maailmast. Keeleõppimine on nagu reis uude keskkonda, mis ei ole sarnane sellega, kus õppija oli varem elanud. Vähemalt selliste uute muljete saamiseks peabki enda jaoks selgeks tegema, kuidas olla edukas võõrkeele õppimises ja mida tähendab retseptiivne mitmekeelsus ning kuidas see aitab kaasa reaalses suhtluses esmapilgul täiesti tundmatus keeles.

Retseptiivne mitmekeelsus on mitmekeelsuse juhtum, mis tekib siis, kui mõlemad vestlejad räägivad oma emakeeles ja samal ajal on võimelised üksteisest aru saama (Zeevaert 2007: 104). Retseptiivse mitmekeelsuse teema on äärmiselt oluline nii võõrkeele õppimisel kui ka mõistmisel. Tihtipeale keelduvad inimesed keelt õppimast või mõistmast, sest nad on kindlad, et *lingua franca*'st ehk inglise keelest on tänapäeval rohkem kasu ning ei pea lisaks ilmtingimata uue keelega vaeva nägema. Käesolevas magistritöös antakse ülevaade sellest, kuidas toimib retseptiivne mitmekeelsus erinevate keelte puhul, kuidas inimesed võivad mõista üksteise keelt ilma varasemate õpinguteta. Töös selgitatakse selle teema olulisust lähedaste sugulaskeelte vahel ja retseptiivse mitmekeelsuse realiseerumist teise keele ehk L2 kaudu. Magistritöö on välja kasvanud autori varasemast bakalaureusetööst „Kuidas vene emakeelega õpilased soomekeelsetest sõnadest aru saavad“ (Kulak 2015). Nimetatud töö käsitles retseptiivse mitmekeelsuse teoreetilist raamistikku ja sisaldas praktilist uurimust sellest, kui efektiivne on retseptiivse mitmekeelsus siis, kui inimese emakeel ei ole soome keele sugulaskeel, aga teise keele ehk eesti keele oskus on piisavalt heal tasemel, et ta saaks soome keelt vähegi mõista. Käesolevas magistritöös uuritakse, kuidas vene emakeelega inimesed saavad aru lihtsatest

soomekeelsetest lausetest eesti keele oskuse põhjal. Uurimustöö eesmärkideks on välja selgitada, millised faktorid soodustavad mõistmist, millele keeleteadaja ennekõike lausete tõlkimisel toetub ja missugused abivahendid või strateegiad võivad osutada antud juhul petlikeks, kui selliseid leidub.

Magistritöö jaguneb kaheks peatükiks, mis koosnevad mitmest alapeatükist. Esimene peatükk käsitleb teoreetilist materjali, selles tutvustatakse üldmõisteid ja selgitusi ning varasemaid uurimusi ja uurijate tähelepanekuid siinses töös arutletava teema kohta. Teises peatükis käsitletakse magistritöö empiirilist osa, mis põhineb magistritöö autori uurimisel sellest, kuidas eestivenelased mõistavad soomekeelseid lauseid eesti keele kui L2 kaudu. Siin antakse ülevaade uurimismeetodist, kogutud materjalist, uurimuse problemaatikast ning analüüsitakse ainekogu ja esitletakse selle põhjal saadud statistilisi andmeid.

Töö olulisteks teoreetilisteks allikateks on Håkan Ringbomi (2007a, 2007b) artiklid „Cross-linguistic Similarity in Foreign Language Learning” ja „Actual, perceived and assumed cross-linguistic similarities in foreign language learning”, Ludger Zeevaerti (2007) käsitus retseptiivsest mitmekeelsusest ja selle käsitlusest Skandinaavias „Receptive multilingualism and inter-Scandinavian semicommunication”, Annkatrin Kaivapalu ja Maisa Martini (2015) teadusartikkel „Kuidas mõjutab emakeel keeltevahelise sarnasuse tunnetamist?“, Ilona Paajaneni ja Pirkko Muikku-Wernerini uurimus eestikeelsete lausete mõistmisest soome keele baasil „Tee on kitsas – onko ’tee kitkerää’ vai oletteko ’te saita?’“ ning Pirkko Muikku-Wernerini (2014) artikkel ko-teksti ja konteksti rollist eestikeelsete tekstide mõistmisel soome keele kui emakeele põhjal „Ko-teksti ja viron ymmärtäminen lähisukukielen pohjalta“.

1. RETSEPTIIVNE MITMEKEELSUS: TEOORIAST PRAKTIKANI

Keeleoskust on võimalik defineerida kui vajadust toime tulla võõrkeelega, mille retseptiivsus või reproduktiivsus ja suuline või kirjalik eneseväljendus võivad olla erineval tasemel (White paper 1995, EKR, viidatud Kaivapalu 2015: 56 järgi). Retseptiivne mitmekeelsus on kõige võrdsem suhtlemisviis, kus mitte ükski vestleja ei pea kohanema teisega ega ole sunnitud kasutama *lingua franca*'t ehk inglise keelt (Ribbert, ten Thije 2006: 76). Käesolevas peatükis käsitletakse lähemalt retseptiivse mitmekeelsuse olemust ning selle rolli inimese keeleloomes või uue võõrkeele õppimisel.

Retseptiivne mitmekeelsus on suhtluspraktika, mida rakendatakse suulises interaktsioonis, kus eri kõnelejad kasutavad samas suhtlussituatsioonis erinevaid keeli (Zeevaert 2007: 103).

Võõrkeele omandamine koosneb kahest õppimisviisist: õppimisest mõistmise jaoks ja õppimisest produtseerimise jaoks. Tihtipeale oleme õppinud keelest piisavalt aru saama, kuid ei oska selles keeles rääkida ega kirjutada ja põhjuseks on see, et lähte- ja sihtkeelevahelised otsingumehhanismid on erinevad. Siin ei piisa sellest, et me ütleme, et vajame rohkem harjutamist selleks, et rakendada oma retseptiivseid teadmisi keele produtseerimisel ehk selleks, et keelt produtseerida, on vajalik vaid õppida kasutama sihtkeele produtseerimise põhimehhanismi. Harjutamine on kindlasti vajalik komponent selle protsessi jaoks. Vaatamata sellele erineb produtseerimise mehhanism siiski sellest, kuidas me keelt mõistame. (Ringbom 2007a: 2–3)

Arvatakse, et lähisugulaskeelte kõnelejad saavad hõlpsasti üksteisest aru, ilma et oleksid üksteise emakeelt õppinud. Selle jaoks, et edendada retseptiivset mitmekeelsust, peab teada saama, milliseid keelelisi komponente mõistetakse ja miks. (Muikku-Werner, Heinonen 2012: 157)

Praktikas võib see tunduda raske neile, kes ei ole retseptiivse mitmekeelsuse suhtlussituatsiooniga varem kokku puutunud või kellel on halbu kogemusi selja taga.

Keeleteadlased on aga oma uurimustega jõudnud nii kaugele, et teatud olukordades võib retseptiivne mitmekeelsus olla vägagi edukas, kui keelekasutaja on teadlik eksisteerivatest lähte- ja sihtkeele sarnasustest ja on võimeline neid märkama.

Vastastikune mõistmine lähedaste sugulaskeelte kõnelejate vahel toimib keelte geneetilise läheduse alusel. Kõnelejad on võimelised üksteisest aru saama keelte suure tüpoloogilise sarnasuse tõttu. (Zeevaert 2007: 105) Kui keeled on tüpoloogiliselt sarnased, siis saab keeleõppija mõista teist keelt ilma eelneva õppimis- või kasutuskogemusest (Kaivapalu 2015: 56).

Keeltevaheline lähedus on äärmiselt oluline ka *lingua receptiva* aktiveerimisel. *Lingua receptiva* (edaspidi *LaRa*) on kõneleja lingvistiliste, mentaalsete, interaktiivsete ja kultuuridevaheliste pädevuste kogum. Need oskused aktiveeruvad siis, kui kuulaja jälgib teise kõneleja keelelisi tegevusi oma nn passiivse keele kaudu. Kõneleja üritab omaette kontrollida kogu mõistmisprotsessi ning jälgib, kuidas aktiveeruvad kuulaja passiivsed teadmised. (Rehbein jt 2011)

Kujutades ette suulist vestlust, võiks oletada, et *lingua receptiva* aktiveerumisele lisanduvad erinevad žestid või mitteverbaalsed signaalid, märguanded, kajaküsimused jne. Lisaks sellele on praktilises mõttes üsna tavaline, kui kõneleja valib oma sõnavara niiviisi, et kuulaja saaks temast paremini aru. Vaevalt hakkab keegi kasutama raskeid termineid ja lausekonstruktsioone, kui vestluspartneriks on mitte-ema keelne vestleja.

LaRa't, mis sisaldab tüpoloogiliselt lähedasi, vastastikku ja asümmeetriliselt mõistetavaid keeli, nimetatakse **loomulikuks *LaRa*'ks**. *LaRa*'t, mis on seotud mittedugulaskeeltega, kutsutakse **omandatud *LaRa*'ks**, sest efektiivse suhtluse jaoks peavad olema eelnevalt omandatud keelelised teadmised. (Bahtina jt 2013)

Ringbom (2007a: 5) on seisukohal: „Similarity is basic, difference secondary“ (ee Sarnasused on peamised, erinevused on teisejärgulised). Selle all mõeldakse seda, et võõrkeele omandamisel mängib põhirolli keelte sarnasuste otsimine. Õppides midagi uut, seostab inimene sissetulevat informatsiooni sellega, mida ta juba teab. Sarnasuste tunnetamine on positiivne protsess, mis tekib esimesena. Erinevuste all

mõeldakse pigem midagi negatiivset, kuna tulemusena sarnasusseoseid ei teki ja mõistmine ei realiseeru. (Ringbom 2007a: 5)

Keeltevahelisi sarnasusseoseid jagatakse kolmeks: **sarnasussuhe**, **kontrastsussuhe** ja **nullsuhe**. **Sarnasussuhe** tähendab seda, et mingisugust sihtkeele üksust tunnetatakse nii formaalselt kui ka funktsionaalselt samamoodi kui emakeeles või muus varem õpitud keeles. See on nn üks-ühele seos, mis on eriti loomulik võõrkeele õppimise algperioodil. (Ringbom 2007a: 5)

Anne Ribbert ja Jan D. Thije (2006: 76) märgivad, et retseptiivne mitmekeelsus on rohkem levinud situatsioonides, kus kaks või rohkem keelt on võrdsed sotsiaalpoliitilisel tasemel. Keele staatus kujuneb kõnelejate majandusliku ja poliitilise jõu abil. Staatus eba võrdsus paneb madalama staatusega keele kõnelejaid sageli kohanema vastavalt mainekama keele kõnelejale. (Ribbert, ten Thije 2006: 76) Samas võib keelekasutaja eelistada oma emakeelt ka siis, kui ta oskab teist keelt aktiivselt kasutada, näiteks juhul, kui tunneb, et oskab paremini väljendada ennast emakeeles või soovib rõhutada keelelist identiteeti mitmekeelses keskkonnas. Nii võimaldab retseptiivne mitmekeelsus vältida keelelist diskrimineerimist riikides, kus on ametlikult mitu keelt, näiteks Šveitsis ja Belgias. (Zeevaert 2007: 105)

Zeevaert (2007: 111) võtab luubi alla Skandinaavia rahvaste kommunikatsiooni. Traditsiooniliselt isegi ametlikes kontekstides nagu poliitilised konsultatsioonid Skandinaavia maades või konverentsidel, kus on osalejaid teistest Skandinaavia riikidest, ei kasutata ei *lingua franca*'t ega üht Skandinaavia keelt. Vastupidi, eelistatakse, et igaüks kasutab omaenda emakeelt. (Zeevaert 2007: 111) Oma uurimuses viitab Zeevaert Einar Haugeni (1966) artiklile „Semicommunication: The language gap in Scandinavia“, kus on juttu just sellest olukorrast, kus vestlejad on võimelised suhtlema tänu keelte tüpoloogilisele lähedusele. Selline semikommunikatsioon on edukas taani, norra ja rootsi keele kasutajate vahel. (Haugen 1966: 153, viidatud Zeevaert 2007: 105 järgi)

Skandinaavia rahvaste suhtluspraktikat näitab ka Põhjamaades kunagi populaarne olnud telesaade „Kontrapunkt“, mis on siiani kõigile vaatamiseks kättesaadav (Kontrapunkt). Seda saadet hakati televisioonis näitama aastal 1964. Programmi põhimõte on ära arvata klassikalist muusikapala, mida esitatakse sümfooniaorkestri

saatel. Iga muusikateose kohta esitab rootsi emakeelega saatejuht küsimusi kahele võistkonnale. Iga kord võistleb kaks Põhjamaad (Rootsi, Norra, Taani, Island, Soome) ning iga võistkonna esindajal on lubatud vastata küsimustele oma emakeeles või näiteks soomlaste puhul selles Skandinaavia keeles, milles nad soovivad ennast väljendada. Kuna rootsi keel on Soomes ametlik riigikeel, valisid nad tavapäraselt suhtluskeeleks rootsi keele. Saali keskel istub kaks kohtunikku. Üks nendest on soomerootslane ja teine on taanlane. Saatejuht viib vestlusi läbi rootsi keeles, kuid kõik teised programmis osalejad, kohtunikud kaasa arvatud, kasutavad seda keelt, mida eelistavad. Nii toimib vestlus kolmes erinevas keeles (rootsi, norra või taani), mida nimetatakse retseptiivseks interaktsiooniks vestlejate vahel. Siin ei saa võtta tähelepanu alla pelgalt lingvistilist aspekti, vaid ka suhtumist teistesse Skandinaavia keelte kõnelejatesse. Iga maa esindaja on samal tasemel teistega ning programmis osaleja saab väljendada ennast selles keeles, milles ta soovib, ning mitte kellelgi ei teki raskusi üksteise mõistmisega. Selline suhtlusolukord näitab seda, et inimesed on motiveeritud selleks, et lähedasest sugulaskeelest aru saada, ja austavad üksteist nii keelelisel kui ka sotsiaalpoliitilisel tasemel. Tähelepanuväärne on loomulikult ka see, et soomlastest osalejad püüdsid mõista norra ja taani keelt rootsi keele kui L2 kaudu.

Anne Ribbert ja Jan D. ten Thije (2006: 76) kinnitavad, et oluliseks faktoriks retseptiivse mitmekeelsuse kasutusel peetakse kõnelejate üldist suhtumist teiste keelte kõnelejatesse. Näiteks võib Teise maailmasõja tagajärjel ikka veel märgata saksa keele vastaseid suhtumisi. See tegur on mõjutanud ka sakslaste enesetaju. Kõnelejate suhtumine ja mõtted sellest, kuidas neid võetakse vastu teises kultuuris, võivad mõjutada spetsiifilise mitmekeelsuse diskursuse viisi valikut. Sakslaste puhul viib ootuspärane negatiivne suhtumine selleni, et inimesed väldivad nii saksa keele kui ka teiste kõnelejate emakeelte kasutamist ning eelistavad seetõttu *lingua franca*'t. (Ribbert, ten Thije 2006: 76) Vaatamata sellele, eelnevalt toodud näidetest selgub, et kui kõnelejad on piisavalt motiveeritud vastastikuseks mõistmiseks ning oskavad märgata keeltevahelisi sarnasusseoseid, on retseptiivne mitmekeelsus vägagi realiseeritav.

Täiuslik formaalne ja funktsionaalne keelte kokkulangevus on väga haruldane ilming ja esineb ainult väga lähedastes sugulaskeeltes nagu norra ja rootsi, mis on mõlemad mõistetavad omavahelises interaktsioonis. Kui keeltes on grammatilised vastavused,

siis on keeleõppijal lihtsam teist keelt omandada grammatika tasemel. Näiteks on inglise keele nimisõna morfoloogiast lähtudes lihtsam selgeks saada rootsi substantiivide käitumisprintsip, kus on samamoodi kaks käänat: nominatiiv ja genitiiv. Keeltevahelised sarnasussuhted aitavad uuest keelest hästi aru saada siis, kui nii formaalsed kui ka funktsionaalsed sarnasused on tuvastatud. Lõpptulemuseks on keelendi positiivne ülekanne. (Ringbom 2007a: 6)

Retseptiivne mitmekeelsus on mõistlik suhtlusvalik mittesugulaskeelte vahel sel juhul, kui kõik vestluses osalejad tunnevad mõlemat keelt, kuid nende keeleoskus on ainult passiivsel tasemel, kas näiteks sellepärast, et keel oli omandatud ainult passiivselt, üks keelekasutaja ei ole keeleoskusega nii kaugemale edasi jõudnud kui tema kaasvestleja või keelepraktika puudumise tõttu (Zeevaert 2007: 105). Selliseid olukordi mittesugulaskeelte vahel nimetatakse retseptiivses mitmekeelsuses kontrastsussuhteks.

Kontrastsussuhte all mõeldakse seda, et õppija tunnetab sihtkeele ja emakeele vahelisi olulisi erinevusi, kuigi nende keelte vahel on ka sarnasusseoseid. Näiteks on kontrastsussuhtega tegemist siis, kui inglise emakeelega õppija, kes on harjunud kasutama teatud verbilõppu lihtolevikus kolmanda isiku ainsuse vormide korral, märkab, et saksa keeles on terve hulk muid lõppe ka teistes isikutes. See tähendab, et õppijal tekib raskusi teiste verbivormide produtseerimisel, kuigi üldjuhul on ta teadlik uue süsteemi olemasolust ning ei pea palju vaeva nägema, et seda selgeks õppida. (Ringbom 2007: 6)

Lisaks sarnasus- ja kontrastsussuhetele mainib Håkan Ringbom ka **nullsuhte** olemasolu. Nullsuhe ei tähenda seda, et lähte- ja sihtkeele vahel ei ole üldse seoseid. Keelte vahel eksisteerivad ikkagi teatud universaalid, mis on olemas kõigis keeltes. Kuid abstraktsuse tase on ikkagi nii kõrge, et keskmine keeleõppija ei ole võimeline nii hõlpsasti märkama lähte- ja sihtkeele omadusi, mis on totaalselt erinevad. Nullsuhte puhul on lähtekeeles liiga vähe komponente, mis aitaksid sihtkeele fundamentaalsest vahest aru saada. Näiteks on indo-euroopa keeli rääkival keeleõppijal raske omandada hiina keelt, kuna varasemad keeleteadmised ei aita kaasa. (Ringbom 2007a: 6–7)

1.1. Retseptiivse mitmekeelsuse funktsionaalsus L2 kaudu

Vastastikuse mõistmise võimalikkus keelte vahel sõltub nende sugulusest. Kuigi isegi mittesugulaskeelte vahel nagu näiteks saksa ja jaapani keel, ei saa vastastikune arusaamine olla täiesti välistatud. (Zeevaert 2007: 110) Käesoleva uurimistöo fookuses on retseptiivse mitmekeelsuse (edaspidi RM) realiseerumisvõimalus kahe mittesugulaskeele, soome ja vene keele vahel, eesti keele kui teise keele ehk L2 kaudu.

Need, kes on kunagi eesti ja soome keelega kokku puutunud, teavad, et nende keelte sugulus on nii lähedane, et tihtipeale on soomlased ja eestlased võimelised üksteise emakeelt mõistma ilma varasema keeleõppimiseta. Eesti ja soome keele sugulust ja vastastikust mõistmist RM-i raames on piisavalt palju uuritud ning selle kohta leidub huvitavaid tulemusi keeleteaduse vallast (nt Härmävaara 2013; Kaivapalu 2010; Muikku-Werner 2013, 2014; Verschik 2012 jt). Vähe on aga pööratud tähelepanu sellele, kuidas mõistavad vene emakeelega inimesed soome keelt eesti keele kaudu. Kuna Eestis on päris suur osa elanikkonnast venelased, kes kasutavad eesti keelt L2-na, oleks huvitav teada saada, kuidas tunnetab eestivenelane soomekeelseid sõnu ja lauseid, ilma et oleks seda kunagi varem õppinud.

Käesoleva teema uurimiseks tasub kõigepealt välja selgitada kuidas toimib RM-i funktsionaalsus L2 kaudu ja missugused faktorid aitavad mõistmisele kaasa. Nagu varem oli mainitud, lähtub keeleõppija lähte- ja sihtkeele sarnasustest. Uue keele õppimise käigus on väga oluline neid märgata. Ringbom (2007b) jagab lähte- ja sihtkeele vahelisi sarnasusi kolmeks rühmaks: **tegelikud, tunnetatud ja oletatavad** sarnasused. **Tegelikke sarnasusi** analüüsitakse lingvistilisel tasemel. Need kuuluvad leksikoloogia, fonoloogia ja grammatika uurimuste alla. (Ringbom 2007b: 185) Seda uuritakse tavaliselt teoreetiliselt.

Keeltevahelise mõju toimimise baasiks ja sihtkeele omandamise lähtekohaks on **tunnetatud sarnasus**. Tunnetatud sarnasust on raskem defineerida kui tegelikku sarnasust, kuna see sõltub keelekasutaja õppimiskogemustest ja keeleoskusest. Seega peetakse keeltevahelise sarnasuse tunnetamist kognitiivseks protsessiks. (Kaivapalu, Martin 2015: 75–76) Tunnetatud sarnasuse kaudu siirduvad ühes keeles olemasolevad teadmised teise keelde, mis tekitab sihtkeele mõistmist (Martin 2006,

viidatud Kaivapalu 2015: 58 järgi). **Oletatavatest sarnasustest** räägitakse siis, kui keeleõppija ei näe sarnasusi oma emakeele ja sihtkeele vahel. Sel juhul jõuab ta otsuseni, et sihtkeel toimib samamoodi nagu emakeel. Kui õppija oletus ei vasta tõele, teeb ta keelelisi vigu. (Kaivapalu 2010: 164)

Siit järeldub, et see, mida õppija juba teab, ja see informatsioon, mida ta vastu võtab, on omavahel seotud. Kui inimene sihtkeelt ei valda, püüab ta seda tunnetada nende teadmiste abil, mis on tal juba olemas. Seega on loogiline, et õppija lähtub emakeelest või varem õpitud keelest, kui sihtkeel on talle täiesti võõras.

Tunnetatud sarnasus ei ole üks ja ainus tegur, mis aitab sihtkeele mõistmisele kaasa. Arusaam põhineb kindlasti ka õppija kogemusel, teadmisel maailma kohta, keelelisel võimekusel, suhtluskontekstil ja teatud suhtlusolukorral. Kõik need aspektid mõjutavad mis tahes keele mõistmist, kusjuures tunnetatud sarnasus teeb hõlpsamini mõistetavaks lähedast sugulaskeelt. (Kaivapalu, Martin 2015: 78)

Vastavalt Ringbomi (2007a: 2) arvamusele võib kõige paremini mõistetavaks osutada sihtkeelele lähedane sugulaskeel. Vene keelt emakeelena kõnelevale inimesele ei ole küll soome keel sugulaskeel, aga sel juhul võiks eesti keel toimida lähtekeelena. Kui eesti keele tase on piisavalt hea, on võimalik selle baasil mõista kas või mingil määral ka soome keelt. Siimaani ei ole selle kohta palju uurimusi tehtud, aga mõned andmed on ikkagi kogutud ja nende tulemuste järgi võib hakata juba midagi järeldama.

Anna Verschik (2012) märgib, et eestivenelased suhtlevad soomlastega läbi eesti keele prisma, mida RM-is nimetatakse omandatud *LaRa*'ks. Jälgides vene-soome suhtlust Tallinnas, väidab Verschik (2012), et eestivenelased kommunikeeruvad soomlastega kahel viisil: suhtlevad eesti keeles, eeldades, et lähedase sugulaskeele kõneleja saab neist aru, või kasutavad segakeelt, mida Verschik nimetab *quasi-soome* keeleks, kus võib esineda nii eesti- kui ka soomekeelseid sõnu või väljendeid ühes lauses. *Quasi-soome* keel on tihtipeale omandatud eesti kolleegidelt, kellega nad töötavad igapäevaselt reeglina teenindusvaldkonnas. Ühe sellise suhtlusjuhtumi on Verschik (2012) fikseerinud Rotermanni keskus, kus vene emakeelega teenindaja suhtles soome kliendiga:

(1) Se(e) on kümme jeuro-t sama sata-viisikymmen-tä eesti kroon-u-a

(sm) *Se on kymmenen euro-a, sama kuin sata-viisikymmen-tä eesti kruunu-a*

(ee) *See on kümme euro-t, sama nagu sada viiskiümmend eesti kroon-i*

Näitest (1) on näha, et partitiivi on kasutatud kaks korda. Esimest korda tarvitab keelekasutaja eestikeelset partitiivi sõnas *jeuro-t* ja teist korda soomekeelse markeriga *-a* sõnas *kruunu-a*, mida võiks pidada kompromislikuks variandiks kopeeritud eesti-soome interaktsioonist. Vene emakeelega kõneleja kasutab soomlastega suheldes eesti keele teadmisi ning osaliselt lähtub ka emakeelest (nt *jeuro-t*). (Verschik 2012: 281–282) Eeltoodud näitest selgub, et teenindaja on kasvõi mingil määral teadlik, kuidas soome keel funktsioneerib ja missuguseid sarnasusi leidub eesti keelega. Seega oskab ta rakendada oma teadmisi *quasi*-soome keeles sellisel kujul, et klient saaks temast aru. Keeleteaduses nimetatakse seda metalingvistiliseks teadlikkuseks.

Annekatriin Kaivapalu (2010: 172) on seisukohal, et metalingvistiline teadlikkus on üks efektiivsemaid eeldusi võõrkeeleõppes. Oluline on teadlikult võrrelda lähte- ja sihtkeele erijooni, siis aktiveeruvad kõneleja ajus varem oma emakeele kohta omandatud teadmised. (Kaivapalu 2010: 172)

Annekatriin Kaivapalu ja Maisa Martin (2015) selgitavad oma uurimuses, kuidas erineb keeltevahelise sarnasuse tunnetamine, kui üks keeltest, nende uurimuses eesti või soome, on keelekasutaja emakeel või varem õpitud keel ja kui see on varem õpitud keel, siis kuidas toimib tunnetusprotsess eestivenelaste puhul, kes tunnetavad soome keelt eesti keele baasil (Kaivapalu, Martin 2015: 76).

Kaivapalu ja Martin keskendusid tegeliku sarnasuse tunnetamisele, seetõttu kogusid nad materjali tajutesti abil, kus oli 48 soome- ja eestikeelset sama või lähedase tähendusega sõnapaari. Esimene sõna oli lähtekeelne (eestlastel eesti-, soomlastel soomekeelne) ja teine oli sihtkeelne (eestlastel soome-, soomlastel eestikeelne). Venelaste puhul toimus lähtekeelena eesti keel, sihtkeelena soome keel. (Kaivapalu, Martin 2015: 84–85)

Testisõnad valiti lähtudes Hannu Remese (2009) tüpoloogilisest võrdlusest ja jagati järgmisteks sõnarühmadeks (Kaivapalu, Martin 2015: 85–86):

- 1) sama tüvi, sama formatiiv: *kala+d – kala+t*
- 2) sama tüvi, eri formatiiv: *saar+te – saar+ien*
- 3) eri tüvi, sama formatiiv: *harrastuse+st – harrastukse+sta*
- 4) eri tüvi, eri formatiivid: *us+te – uks+ien*

Uurimuse informantideks oli kolm sihtrühma: 43 soomekeelset, 43 eestikeelset ja 39 venekeelset keelekasutajat, kellest viimaste eesti keele oskus on vähemalt B2-tasemel. Keelekasutajad pidid hindama testisõnu järgnevalt: täiesti sarnased, üsna sarnased ja erinevad. Tunnetatud sarnasust mõõdeti sarnasusindeksiga, mis tähendas seda, et täiesti sarnaseks hinnatud sõna eest anti kaks punkti, üsna sarnaseks hinnatud sõna eest üks punkt ja erinevaks hinnatud sõnade eest anti null punkti. Lõpus oli kogu punktisumma summeeritud. Seejärel arvutati välja samasuguste, üsna samasuguste ja erinevate vastuste punktisumma eraldi. (Kaivapalu, Martin 2015: 85–86)

Kogutud materjali tulemustest selgus, et soomekeelsed vastajad oskasid kõige paremini eesti ja soome keele morfoloogiliste vormide sarnasusi ära tunda. Eestikeelsed keelekasutajad pidasid eesti- ja soomekeelseid sõnu pigem üsna samasuguseks või erinevaks. Venelased märkasid aga kõige rohkem erinevusi. (Kaivapalu, Martin 2015: 90)

Kaivapalu ja Martin märkasid, et soomlaste jaoks ei olnud eesti sõnatüvede mitmus piisavalt läbinähtav. Näiteks sõnades nagu *lehti*, *heinu*, *võlgu* ei tundnud soome informandid ära mitmuse osastava käändelõppu. Eestlastel aga vastupidi tekitas mitmuse äratundmine vähem probleeme, kuna *i*-mitmuse tunnus soome sõnade sees oli nende jaoks piisavalt läbinähtav (*lehtiä*, *heiniä*, *velkoja*). (Kaivapalu, Martin 2015: 91)

Uurimuse tulemused näitasid, et soomlased said eestikeelsetest sõnadest paremini aru kui eestlased soomekeelsetest sõnadest tänu sellele, et nende emakeeles esineb väga palju nii geograafilist kui ka sotsiaalset varieerumist. Mõned leidsid vasteid kõnekeelest, teised viitasid aga murdekeelele või vanale soome kirjakeelele. Samas

tundsivad nad ära paralleelseid morfoloogilisi kändevorme, mis on nende emakeelega sarnased. (Kaivapalu, Martin 2015: 91–92) Selline selgitus on iseenesest mõistetav, kuna eesti ja soome kändemorfoloogia on väga sarnane ja emakeelekõnelejal ei tohiks lähte- ja sihtkeele vastete leidmisega suuri raskusi esineda.

Peale keeltevahelise kauguse peetakse oluliseks mõisteks **psühhotüpoloogiat**. Psühhotüpoloogia käsitleb keeleõppija tunnetust või arusaamu tegelikust lingvistilisest kaugusest. (Ribbert, ten Thije 2006: 78) Kellerman (1979) on seisukohal, et keelekasutaja hindab tihtipeale valesti tegelikku ühise päritoluga sõnade hulka, mis eksisteerivad lähedases sugulaskeeles. Psühhotüpoloogia mängib pearolli keele omandamisel. Keeleõppija otsustab alateadlikult, kui palju keelelist materjali ta saab emakeelest teise keelde üle kanda, sõltuvalt isiklikust hinnangust kahe keele lähedusele. See osutub asjakohaseks mõisteks ka siis, kui hinnatakse, kui palju saab inimene aru, kui ta kuulab keelt retseptiivse mitmekeelsuse situatsioonis. (Kellerman 1979, viidatud Ribbert, ten Thije 2006: 78 järgi)

Eestlased lähtuvad soome keele sõnade mõistmisel aga tüve ja morfoloogiliste formatiivide sarnasusest. Venekeelsed keelekasutajad tunnetavad eesti ja soome keele sarnasusi pelgalt ortograafiatasandil, pöörates tähelepanu just tähtedele. Nad tunnetavad keeltevahelist sarnasust pindmisel tasandil, eristades tähti või sõnaosa. Paradigmaatiline tasand siin ei tööta, kuna neil puudub ajalooline, kultuuriline ja pragmaatiline taust selleks vajalike seoste loomiseks. (Kaivapalu, Martin 2015: 92–93)

Emakeele ja sihtkeele sarnasuste tunnetamine on edukam protsess võrreldes emakeele ja varem õpitud keele sarnasuse tunnetusega, kuna emakeele teadmised kattuvad laia geograafilise, sotsiaalse ja ajaloolise repertuaariga, mis tavaliselt puudub isegi pädeval keele valdajal. Sel põhjusel piirdub varem õpitud keele ja sihtkeele kirjaliku kasutuse sarnasuste tajumine tavaliselt ortograafia tasemega. Eesti keelt emakeelena kõnelevad informandid saavad näiteks oma soome eakaaslastest aru emakeele, varem õpitud võõrkeele ja sihtkeele sarnasuste põhjal, soome keelekasutajad on aga edukamad kaudses tähendusseoses sõnade mõistmises. (Kaivapalu 2015: 60)

Emakeelsed keelekasutajad märkavad paradigmat tunduvalt rohkem ja sellele lisandub ka pragmaatiline tasand, mis tuleneb ajaloolisest, sotsiaalsest ja geograafilisest teadlikkusest. Soomlased tuginevad nendele teadmistele kõige rohkem tänu oma emakeele variatsioonidele ja seetõttu tunnetavad eestikeelset sarnasust paremini kui eestikeelsed keelekasutajad. Seega võib väita, et soomlaste tunnetus on tähendusekeskne ja eestlaste tunnetus on pigem vormipõhine. (Kaivapalu, Martin 2015: 92–93)

Lisaks selles peatükis kirjeldatud sarnasuste tunnetamise uurimustele valmis aastal 2015 veel üks praktiline uurimustöö (Kulak 2015) sellest, kuidas vene emakeelega õpilased saavad soomekeelsetest sõnadest aru eesti keele kui L2 baasil. Nimetatud uurimust on käsitletud käesoleva magistritöö autori bakalaureusetöös. 28-le vene emakeelt kõnelevale inimesele anti tõlkimiseks 20 erineva leksikaalse suguluse läbipaistvusega soomekeelset sõna ja paluti ka põhjendada oma tõlkevalikut. Selline sõnade jaotusprintsip põhineb van Bezooijeni ja Gooskensi (2007: 256) uurimusel, kus viidi läbi sarnane analüüs afrikaansi ja hollandi keele sõnadega ja paigutati neid nelja rühma: selgelt läbipaistvad, üsna läbipaistvad, üsna läbipaistmatud ja täiesti läbipaistmatud. Soomekeelsete sõnade testi jaotus oli korraldatud järgmisel viisil (Kulak 2015: 21–22):

selgelt läbipaistvad (täielik kokkulangevus eestikeelse sõnaga): *lumi, saada, tulla*

üsna läbipaistvad (sõna lõpus üks täht rohkem kui eesti keeles): *lehti, sininen, suuri, uusi, eilen, kauan*

üsna läbipaistmatud (erinevused sõna keskel ja mõnel juhul ka sõna lõpus): *perhe, työ, kauniisti, lukea, vähän*

täiesti läbipaistmatud (sõnakuju on eestikeelsest vastest väga erinev): *onnellinen, pitkä, mennä, tuntuvasti, koulu, oppia*

Informantideks olid 11. klassi õpilased, kellel oli väga mitmekesine keeletaust, kuid kõigi L2-ks oli eesti keel ning varasemaid kokkupuuteid soome keelega neil ei olnud. Enne testi täitmist paluti informantidel täita küsimustik, kus nad pidid enesehinnangu järgi hindama oma eesti keele ja muude varem õpitud keelte oskust 10 palli skaalal. (Kulak 2015: 21–22)

Peale tulemuste analüüsi paigutati soome keele testi sõnad tabelisse vastavalt nende läbipaistvuse astmele uurimuse autori hinnangul ja informantide hinnagul. All olevast tabelist 1 selgub, et kõige rohkem lahknevusi tuli ette üsna läbipaistvate ja läbipaistmatute sõnade rühmas.

Tabel 1. Testisõnade läbipaistvus (Kulak 2015: 39)

	<u>Töö autori hinnang</u>	<u>Informantide hinnang</u>
Selgelt läbipaistvad	<i>lumi, tulla, saada</i>	<i>lumi, tulla, sininen, kauan</i>
Üsna läbipaistvad	<i>suuri, uusi, eilen, sininen, lehti, kauan</i>	<i>suuri, uusi, eilen, työ</i>
Üsna läbipaistmatud	<i>perhe, vähän, kauniisti, työ, lukea</i>	<i>perhe, vähän, kauniisti, saada, lehti</i>
Täiesti läbipaistmatud	<i>onnellinen, pitkä, mennä, tuntuvasti, koulu, oppia</i>	<i>onnellinen, pitkä, mennä, tuntuvasti, koulu, oppia, lukea</i>

Iga õigesti tõlgitud sõna eest oli võimalik saada 1 punkt, mis annab kokku maksimaalselt 20 punkti kogu töö eest. Kõige parem tulemus oli 16 punkti ning selle töö autor oskas mitut keelt: eesti, inglise, saksa, jaapani ja korea. Muude tööde põhjal oli samuti näha, et rikkalik võõrkeelteoskus aitab kaasa uue keele tunnetamisele. Lisaks sellele oli loomulikult väga tähtsaks tulemuste näitajaks ka eesti keele oskuse tase vastavalt õppijate enesehinnangule, mis osutus suureks eelduseks soome keele sõnade mõistmisel. Üle 10-punktiliste tööde autorite aritmeetiline keskmine eesti keele kohta oli 7,9, ning alla 10-punktiliste tööde puhul oli see 6,6. (Kulak 2015: 39) Selle põhjal tasub nõustuda juba üldlevinud teooriaga RM-i uurijate seas, millest kirjutasid Anne Ribbert ja Jan D. ten Thije (2006). Teise keele ehk L2 lingvistiline pädevus ja kogemus teiste kultuuride ja keeltega mängivad suurt rolli, kui inimene sattub teise kultuurikeskkonda. Kui inimene on harjunud kommunikeeruma teiste kultuuridega, on ta järelikult rohkem treenitud suhtluses teistsuguse päritoluga kõnelejatega. Mõne muu keele oskus võib tundmatu sõna

tähenduse mõistmisele kaasa aidata. (Ribbert, ten Thije 2006: 78) Sama seisukohta kinnitab ka Annekatrin Kaivapalu (2015). Sihtkeele mõistmiseks on oluline mitte ainult sarnasuste ja erinevuste tunnetus, vaid ka üldteadmised ümbritseva maailma kohta. Kui keeleõppijal on mingisugune eelnev teave tekstis käsitletava teema kohta, on arusaam parem ka selle teadmise baasil. (Kaivapalu 2015: 66–67) Muidugi ei saa olla kunagi 100% kindel, et lähtumine muust keelest või kogemusest on alati kasulik, kuna tihtipeale ei vasta meie oletused õigetele ootustele näiteks *false friends* (eesti keeles virvasõnad, vt Erelt jt 2012: 162) puhul või mõnes muus situatsioonis, mis alguses näib nii loomulik olevat.

Ühes varasemas uurimuses on mainitud juhtumit, et sõnale *kuppi* (soome 'tass, kruus, karikas') pakkus üks spordihuviline tõlkevasteks *turniir*, sest inglise sõna *cup* esineb sageli karikaturniiride nimetustes (nt *FIFA world cup*) (Mark 2014, viidatud Kaivapalu 2015: 67 järgi). Seega peab tõdema, et fakt jääb samaks – inimene lähtub sellest, mida ta juba teab või oskab, kuigi peab arvesse võtma veel muid faktoreid nagu metalingvistiline teadlikkus, sarnasuste tunnetamine ja kontekstuaalne taust.

1.2. Konteksti roll võõrkeele mõistmisel retseptiivses mitmekeelsuses

Paljud uurimused näitavad, et lähedaste sugulaskeelte mõistmine toimib paremini, kui õppija leiab sarnasusi sõnavara tasemel või käänamise ja pööramise kaudu. Retseptiivne mitmekeelsus on tavapärasem suulises interaktsioonis, kus osalevad inimesed, kes üksteise emakeelt ei valda. Ka tekstide sisu on aga võimalik mõista, kui tegemist ei ole liiga keerulise tekstiga ja teema on keeleõppijale tuttav. (Muikku-Werner 2014: 101)

Senistes RM uurimustes, mis käsitlevad venelaste soome keele mõistmist eesti keele kaudu, on vaadeldud ainult üksiksõnade mõistmist. Seni ei ole uuritud, kuidas venelased saavad aru soomekeelsetest terviklausetest. Käesoleva magistritöö autori arvates on nii üksiksõnade kui ka terviklausete mõistmise uurimisel üldiselt sama lähtealus – soome keelt püütakse mõista eesti keele kui L2 kaudu, lausetasandi puhul lisandub sellele ka konteksti roll.

On tõestatud, et sarnasus soodustab kõige rohkem siiski just sugulaskeelte vastastikust mõistmist. Kõige positiivsemalt mõjutavad mõistmisprotsessi sõnad, mis meenutavad lähtekeelt. Sihtkeelsele üksiksõnale, mis lähtekeelsest sõnast häälikuliselt väga vähe erineb, pakutakse rohkesti tõlkevasteid. Kui sama sõna oleks paigutatud lausesse, teksti osana, siis oleks vastete hulk tunduvalt napim. Ümbritseva teksti tähendus on oluline, kuna võimalikest variantidest valitakse see, mis aitab teistest lekseemidest kokku panna sisuka terviku. (Muikku-Werner, Heinonen 2012; Paajanen, Muikku-Werner 2012; Muikku-Werner 2013, viidatud Muikku-Werner 2014: 101–102 järgi)

Kontekstil on määrav roll ka lausete mõistmisel, sest see aitab üksikute sõnade tähendusi ära arvata. Teisalt teeb sugulaskeelte sarnasus selgeks omavahelist konteksti. Sellist kontekstuaalset vastastikust mõju ei teki, kui laused on üksteisest eraldatud või vähe üksteisega seotud. (Paajanen, Muikku-Werner 2012: 250)

Mida siis peaks teksti vaadates silmas pidama? Meil on kasutuses keelesüsteem, emakeele tähenduspotentsiaal, mille all mõeldakse keeleliste valikuvõimaluste järjestatud kogumit. Halliday süsteemi-funktsionaalses teoorias võib metafunktsioonide kaudu kirjeldada, kuidas keelesüsteem on eri tüüpi tähenduste väljenduse jaoks liigendatud. Tähtsaim fakt on see, et keel pakub ressursse teksti ülesehitamiseks. Keelel ongi tekstuaalne metafunktsioon ehk keel loob koherentset teksti, mitte juhuslikke lausejärjendeid ja suhestab meie sõnumeid ümbritseva tekstiga. Teisest küljest esitab teksti koherentsus teatud nõudmisi. Koos püsival tekstil on teatud temaatika ehk need mehhanismid, mis reguleerivad lause info lineaarset kulgemist. Märkidevahelistest suhetest koosnev süsteem aitab tähenduste mõistmisele kaasa. (Halliday 1973: 42–44; 1978: 39–41, 192, Thompson 1996: 28, viidatud Muikku-Werner 2014: 102 järgi)

Praktikas kohtab väga tihti juhtumeid, kus inimene saab mingisuguses võõrkeeles kirjutatud lausest aru konteksti abil. See võib olla tingitud sellest, et lause sisaldab mõnd sõna, mis on universaalne paljudes keeltes, või on olemas selles keeles, mida inimene juba valdab.

Lähtekeele mõju sihtkeelele on kognitiivne nähtus, mis oleneb sellest, kuidas keeleõppija tunnetab nende keelte vahelist sarnasust, millised mentaalsed seosed tekivad lähte- ja sihtkeele vahel, ja õppija enda valikutest (Martin 2006, Jarvis, Pavlenko 2008: 13, viidatud Kaivapalu, Martin 2015: 74–75 järgi). Järelikult tekib keelekasutajal konteksti kaudu neid mentaalseid seoseid rohkem.

Ilona Paajanen ja Pirkko Muikku-Werner (2012) viisid läbi uurimuse, mille eesmärgiks oli jõuda selgusele, kuidas soome emakeelega üliõpilased, kes alles hakkavad õppima eesti keelt, oskavad tõlkida eestikeelseid lauseid, missuguseid strateegiaid nad lausete tähenduse mõistmiseks kasutavad ja kuidas virvasõnad nende mõistmist mõjutavad. Uurimistestis osales 27 Ida-Soome ülikooli soome keele üliõpilast, kelle ülesandeks oli tõlkida 20 eestikeelset lauset, mis ei moodusta ühtset teksti. (Paajanen, Muikku-Werner 2012: 219)

Virvasõnad on sõnad, mis on sugulaskeeltes peaaegu samasuguse kirja- või hääldusega, aga erinevad tähenduse poolest. Eriti lähedastes sugulaskeeltes peetakse virvasõnu riskirühmaks, kuhu võivad kuuluda sõnad, mis on nende kahe keele vahel ka homonüümid. Nad viivad hõlpsasti eksiteele ja põhjustavad mittemõistmist. (Laalo 1992: 11, viidatud Muikku-Werner, Heinonen 2012: 166–167 järgi) Siinse magistr töö raames jäetakse virvasõnade roll tagaplaanile, kuid nende käsitlemist ei saa täiesti välistada kuna need kuuluvad siiski süntaktilise konteksti alla ja mõjutavad informantide arusaamu.

Kõige olulisem on käesoleva magistr töö jaoks Ilona Paajaneni ja Pirkko Muikku-Werneri (2012) uurimuse süntaktiline pool, kuna selle fookusesse kuuluvad laused ja kontekst. Loomulikult peab siin samas arvestama sellega, et lugemine on RM-i raames lihtsam kui kuulamine ning tähtsat rolli mängib ka teema käsitus ja keeleliste väljenduste raskusaste. Lisaks mõjutab ka see faktor, et kirjutatud lause juurde on võimalik alati tagasi tulla ja seda uuesti lugeda. Reaalses suhtlussituatsioonis on keelt raskem tajuda, kuna see vajab aktiivset kuulamist.

Selleks, et väljendusest aru saada, peab kuulaja kasutuses olema lai kontekst, mis sisaldab üldiseid ja kultuurispetsiifilisi teadmisi, üldist kommunikatiivset pädevust, olukorra konteksti, prosoodiat, kehakeelt jne. Teisest küljest võib arusaamisel tekkida raskusi, kui kasutatakse tehnilist terminoloogiat, tundmatuid lühendeid või

on liiga vähe kontekstuaalseid teadmisi. (Zeevaert 2007: 110) Selle põhjal võib järeldada, et kirjalike lausete mõistmisel on kontekstil tõesti põhiroll, kuna kommunikatiivset pädevust ja kehakeelt ei ole näiteks käesolevas olukorras võimalik füüsiliselt rakendada.

Tõlketestis, kus soomlased pidid tõlkima eestikeelseid lauseid emakeelde, oli kokku 20 lauset. Kõik lausekonstruktsioonid olid moodustatud tahtlikult sellisel viisil, et analüüsida lausekonteksti ja virvasõnade mõju mõistmisele, mitte koherentse teksti mõistmist. Umbes pooled lausetest olid võetud Terttu Nurro (1999) tekstist *Bridge over the sea*, mis käsitleb Eesti Soome instituudi rajamist Tallinnas aastal 1994. Nende lausete eeskujuks on sama teksti eestindatud variant *Sild üle mere*, mille on tõlkinud Annekatrin Kaivapalu REMU-projekti¹ jaoks. Teine pool tõlketestist koosneb autorite poolt välja mõeldud lausetest, mis puudutavad peale Eestisse puutuvate teemade ka igapäevaseid keelelisi olukordi. (Paajanen, Muikku-Werner 2012: 223)

Selleks, et konteksti rolli tähtsust esile tuua, jagati uurimuses lausenäited rühmadeks koos õpilaste tõlkevastetega ning tehti asjakohaseid järeldusi analüüsitud materjali põhjal. Ilona Paajanen ja Pirkko Muikku-Werner (2012: 227) toovad oma uurimuses välja selliseid sõnu nagu *ajalugu* ja *pealinn*, mida on soomlastel väga kerge tõlkida.

Soome informandid pakkusid järgmisi tõlkevariante (Paajanen, Muikku-Werner 2012: 228):

(2) ~~'Suomalaiset oppivat Viron kellonaikoja vain vähän/huonosti. Suomalaiset tuntevat Viron historiaa vain vähän.'~~

(ee) *Eesti ajalugu õpivad soomlased vaid vähe.* (sm. 'Suomalaiset opiskelevat Viron historiaa vain vähän.')

¹"Retseptiivne mitmekeelsus: lähedaste sugulaskeelte vastastikune mõistmine"
www.uef.fi/en/remu2015 (9.05.2017)

Näite (2) maha kriipsutatud osa sisaldab sõna 'kellonaika', mis tähendab 'kellaega' eesti keeles. Siit selgub, et kontekstist lähtutakse ka liitsõna sees, kui vähemalt üks sõnaosa näib tuttav olevat.

Kirjalikust tekstist tervikut luues tuleb teha otsuseid ning sorteerida tekstikomponente. Kuigi sõnade sarnasus on mõistmiseks tähtis eeldus, on sõnast võimalik aru saada ka siis, kui kirjapildist sugulust ei näe või seda ei ole olemas. Siis aitab **kotekst** ehk lähitekst võõrast sõna töödelda. (Muikku-Werner 2014: 103)

Eespool kirjeldatud Paajaneni ja Muikku-Wernerit tõlketestis osalejad kasutasid petlikke arvamusi virvasõnade tähenduste kohta tavaliselt siis, kui lausekontekst jäi arusaamatuks, lausele on mõeldud mingisugune loogiline, aga tegelikult täiesti erinev sisu, lause muud sõnad on segadusse ajavad või riskisõnade tähendused langevad osaliselt kokku (Paajanen, Muikku-Werner 2012: 228).

Kui tõeline lausekontekst jääb vastajale arusaamatuks, võib ta mõnikord oma tõlkele vägagi osavalt mingi muu sisu anda. Nii on näiteks näitelausest (3) näha, et mängu tuleb lausekontekst ja informandi poolt sellele pakutud vastavalt loogiline tõlkevaste.

(3) 'Kello viisi on lounas. '

(ee) *Selle viisi on loonud Pacius.* (sm. 'Tämän sävelmän on luonut Pacius.')

Nendes lausetes ei ole riskisõnu ümbritsev tekst informandi jaoks nii selgesõnaline ja ainult konteksti abil on võimalik interpreteerida tõlkevariante. Selleks loob informant ise mõistuspärase konteksti. (Paajanen, Muikku-Werner 2012: 229)

Suur tähendus sugulaskeelte mõistmisprotsessis on lingvistilistel teadmistel (Hufeisen, Marx 2007: 308, Singer 2007: 343, viidatud Muikku-Werner 2014: 102 järgi). Selle all mõeldakse tihti sõnavara ja vorme, aga tuleks arvesse võtta ka tekstuaalset metafunktsiooni. Tekst toimib teatud kontekstis, kus lingvistilised üksused on valikulised või kombineeruvad erineval viisil, aga ka teksti looja ja lugeja hindavad selle õnnestumist vastavas situatsioonis. Emakeeles lugev inimene ei pööra tavaliselt tähelepanu sellele, kas teksti väljendid on loogiliselt järjestatud. Alles siis, kui tekstikomponentide kokkusobimatus tundub suureneb, märkab

lugeja tekstis mingeid kõrvalekaldeid. On tõenäoline, et erinevad ootused käivad ka muudes keeltes tekstide kohta ja temaatiline terviklikkus mõjutabki sisu mõistmist. (Muikku-Werner 2014: 102–103)

Näitest (3) selgub, et eesti ja soome *viis* : *viisi* häälduslik sarnasus tekitab vastajal oletust, et nende sõnade tähendus võib olla samasugune. Tõlge soome keelde on iseenesest loogiline, kuna informandil õnnestus leida lausesse ka tähenduslikkust – *selle* 'kello' ja *on loonud* 'on lounas'. Sõna *Pacius* jäi aga tähelepanuta ilmselt selle tõttu, et vastaja ei saanud seda paigutada käesoleva lause konteksti. (Paajanen, Muikku-Werner 2012: 229)

Eeltoodud teoreetilisest ainekust ja lausenäidetest selgub, et konteksti peetakse suureks eelduseks lausete mõistmisel. Ilmselge, et keeletaju, keelelised kogemused, metalingvistiline taust ja kognitiivsed protsessid on väga individuaalsed iga inimese jaoks ja avaldavad kaasmõju kogu lause mõistmisele. Vaatamata sellele, kui leidub lauses teatud üksus või komponent, mis tekitab inimese ajus teatud mõtteseoseid, loob inimene ise lausekonteksti.

2. UURIMUS LIHTSATE SOOMEKEELSETE LAUSETE MÕISTMISEST EESTI KEELE KUI L2 BAASIL

Käesolev peatükk käsitleb magistr töö autori praktilist uurimust ja tähelepanekuid sellest, kuidas saavad Eestis elavad või sündinud venelased aru lihtsatest soomekeelsetest lausekonstruktsioonidest, kui nende eesti keel toimib L2-na ja soome keelega ei ole varasemaid tõsiseid kokkupuuteid olnud. Uurimuse eesmärgiks on selgitada välja, kuidas soome keelt mitteoskavad venelased mõistavad soomekeelsete lausete tähendust eesti keele kui teise keele kaudu. Käesoleva uurimuse juures peetakse oluliseks inimeste teadvustamist sellest, milline kasu on ühe keele oskusest ka teise keele mõistmise jaoks. Töö eesmärgi saavutamiseks otsitakse vastuseid järgmistele küsimustele:

1. Missugused faktorid soodustavad või takistavad soomekeelsete lausete mõistmist?
2. Kuidas erinev eesti keele oskuse tase soomekeelsete lausete mõistmist mõjutab?
3. Kuidas mõjutab sõnade mõistmist lausekontekst ja kui turvaline on toetuda kontekstile, kui mõni lauseosa näib täiesti võõras olevat?

2.1. Lausetesti ülesehitus

Uurimuse test koosneb 20 soomekeelsest lausest (vt Lisa 1), mis ei ole sisuliselt omavahel seotud ning käsitlevad lihtsaid argiteemasid. Laused on koostatud võimalikult lihtsalt. Need on nii sõnade läbipaistvuse kui ka grammatika poolest väga lähendatud eesti keelele, et tekitada vastajatel turvalisuse tunnet, et soome keele omandamine on väga lihtne, kui selle lähedase sugulaskeele taust on juba olemas. Kõik laused on koostatud uurimuse autori poolt, lähtuvalt isiklikust õppijakogemusest, kuna kirjanduslikest allikatest on raske leida just selliseid konstruktsioone, mida oleks vaja käesoleva uurimustöö jaoks. Soome keele kui võõrkeele õpikutes sisalduvad laused ei osutunud selle testi jaoks sobivaks, kuna enamus õpikulausetest käsitleb reeglipäraselt kas võõraid teemasid või sisaldab lisakomponente, mis teevad laused raskesti mõistetavateks. Käesoleva uurimuse

testilased on koostatud nii, et need oleksid võimalikult lähedased argivestluses kasutatavatele lausetele. Argivestluses madala või isegi minimaalse taseme keeleoskusega kasutatakse näiteks tavaliselt lihtminevikku või olevikku ning jäetakse keerulisemaid määrsõnu ja omadussõnu ära. Sel põhjusel otsustas uurimustöö autor testi jaoks koostada enda isiklikud laused, mis tema arvates sobiksid käesoleva analüüsi jaoks.

2.2. Materjali kogumise meetod ja välja valitud informandid

Enne lausetesti täitmist paluti informantidel vastata küsimusele vanuse kohta, tutvustada oma keelelist tausta ja varasemat kokkupuudet soome keelega, kui see oli, ning hinnata iga keele oskust 10 palli skaalal. Seejärel paluti informantidel tõlkida soomekeelsed laused emakeelde (vene keelde) ilma abivahenditeta piiramatu aja jooksul. Testi lõpus oli vastajatel võimalik lisada kommentaare selle kohta, kuivõrd rasked tundusid soomekeelsed laused, mis võis tekitada neid raskusi ning millised faktorid aitasid mõistmisele kaasa. Uurimusest võttis osa 29 Eestis elavat või sündinud inimest erinevatest vanuserühmadest. Kõigi informantide emakeeleks oli vene keel, kuid nad valdasid eesti keelt L2-na. Peale eesti keele oskaside peaaegu kõik mingil määral ka inglise keelt ja muid keeli. Nii oli nimetatud lisaks veel 11 keelt: saksa, prantsuse, norra, hispaania, itaalia, taani, türki, ungari, läti, jaapani ja ukraina keel. Mis puudutab võimalikku kogemust soome keelega, siis paljud informandid vastasid, et olid teinud tööd Soomes, teenindanud soomlast, kasutades eesti keelt, kuulnud, kuidas tuttavad või sõbrad suhtlevad soomlastega, aga mitte keegi ei julgenud öelda, et ise suhtleks soome keeles ning mitte kellelki ei tulnud kommentaari varasema soome keele õppimise kohta.

Enamus osalejatest olid noored inimesed: kooliõpilased, ülikooli tudengid ja vilistlased, aga vastajate hulgas leidis ka mitu vanema vanuserühma esindajat, kellel on juba ammu oma perekond ja teatud kindel elu- ja töökeskkond välja kujunenud. Seega võib väita, et küsitluses osalenud inimeste taust ja elustiil on üpris erinev ja mitmekesine. Arvestades kõiki osalejaid, selgus, et vanuse aritmeetiline keskmine uurimuses osalenud informantide rühma kohta oli *ca.* 25 aastat ning kõik neist oskasid eesti keelt erineval tasemel vastavalt nende isiklikule hinnangule.

Aritmeetiline keskmine eesti keele oskuse kohta oli 8,3 (hinnang anti 10 palli skaalal), mis on piisavalt kõrge koefitsient selleks, et soome keelest eesti keele abil vähegi aru saada.

Test viidi läbi interneti kaudu ning vestluste ja küsitluste põhikeskkonnaks oli Facebook, kus autor jagas informatsiooni isikliku postitusena ja kõigile soovijatele anti võimalus enda soome keele taju proovile panna. Postitust jagati vene keeles ning selles kirjeldati, mida täpsemalt teha plaanitakse, mille jaoks ja missugused inimesed on oodatud osalema (vt Lisa 2). Kõik potentsiaalsed kandidaadid said jätta oma kommentaari postituse alla ja autor võttis informantidega ühendust, saates isikliku sõnumi Facebooki keskkonnas. Sealt saadeti vastamisest huvitatutele Wordi dokument, mida informant täitis ja saatis autorile tagasi failina. Uurimuse autor luges vastused läbi ja võttis informandiga uuesti ühendust, paludes kommenteerida ebaselgeid või uurimuse jaoks huvi pakkuvaid vastuseid. Edaspidi fikseeriti kõik kommentaarid samasse Wordi faili edasiseks analüüsimiseks. Selline tööprintsip oli siinse uurimuse autori hinnangul väga produktiivne, kuna noored inimesed veedavad tänapäeval suure osa vaba ajast sotsiaalvõrgustikes ning samuti on seal väga mugav teatud inimesega uuesti ühendust võtta ja vajadusel paluda põhjendada enda poolt pakutud tõlkevasteid, mis lisaksid tulemustele rohkem väärtust.

2.3. Andmete struktureerimine

Andmete struktureerimiseks jaotati kõik informantide vastused gruppideks vastavalt sellele, kui lähedane oli pakutud variant originaaltõlkele. Originaaltõlke all mõistetakse käesolevas uurimuses soomekeelse lause sisuliselt ja vormiliselt täpset tõlget vene keelde. Analüüsi printsip oli välja töötatud lähtuvalt Ilona Paajase ja Pirkko Muikku-Werner (2012) uurimustööst, milles analüüsiti, kuidas soomlased tajuvad eesti keelt emakeele baasil ilma varasema kogemusega. Selle uurimuse põhimõtted sobivad käesoleva analüüsi lähtekohaks seetõttu, et ka Paajaneni ja Muikku-Werner (2012) töös vaadeldakse üksikute terviklausete tõlkimist.

Selleks, et vastata retseptiivse mitmekeelsuse uurimuse põhiküsimusele, kuivõrd hästi said soomlased eesti keelest aru, ilma et oleksid seda varem kunagi õppinud, jaotasid Paajanen ja Muikku-Werner kõigi vastajate tõlkevariandid kuude rühma,

mis kuuluvad omakorda kahte põhirühma. Esimene rühm kajastab neid vasteid, kus lause tähendus realiseerub ning selle alarühmad jagunevad kolmeks tõlketasemeks: õige tähendus, osaliselt õige tähendus ja täiesti erinev tähendus. Teine rühm sisaldab neid lausestruktuure, kus lause tähendus ei realiseerunud ning see jagunes ka kolmeks alarühmaks: puudulik tõlge, katkendlik tõlge ja ilma vastuseta. (Paajanen, Muikku-Werner 2012: 242–247)

Käesolevas magistritöös on kõik vastused paigutatud nelja põhirühma:

1. Täiesti õigesti tõlgitud laused, kus soomekeelse lause tähendus ja grammatika on täies mahus õigesti edasi antud.
2. Vastused, mis sisaldavad 1–2 leksikaalset või grammatilist viga, aga lause kui terviku tähendusest on õigesti aru saadud, mis tähendab seda, et need vead ei takista lause kui terviku mõistmist.
3. Vastused, kus lause kui terviku tähendus tõlkes ei realiseeru. Lausele on pakutud täiesti uut tõlget, mis ei seostu originaaliga mitte mingil määral.
4. Tõlkimata laused.

2.4. Uurimustöö problemaatika

Enne materjali analüüsi ja tulemuste tutvustamist on siinse töö juures otstarbekas pöörata tähelepanu uurimuse probleemidele ja ohtudele. Kõigepealt peab arvestama sellega, et töö tulemused võimaldavad teha järeldusi ainult käesoleva uurimuse informantide vastuste kohta. Seetõttu ei saa töös käsitletud protsentuaalseid arvutusi ja tulemusi üldistada kogu vene keelt emakeelena kõnelevale rühmale Eestis. Seesugune järeldus oleks ebaõiglane teiste Eestis elavate venelaste suhtes. Samas peab võtma arvesse, et osa vastajatest ei olnud piisavalt motiveeritud, et vastata kõigile küsimustele või tõlkida kõiki lauseid. Inimestel pakuti tõlkida ilma sõnaraamatuta, kuid samas ei saa välistada, et keegi võis ikkagi piiluda mõne sõna. Seda ei saanud käesoleva uurimuse läbiviija mitte kuidagi kontrollida. Vaatamata sellele on vastustest ilusti näha üldist tendentsi, missuguseid tüüpilisi vigu vene keelt emakeelena kõnelevad inimesed soomekeelsete lausete tõlkimisel teevad ning missugused faktorid aitavad mõistmisele kaasa.

Testi struktuuri osas tasub pöörata tähelepanu probleemile, et mõned laused olid nii lühikesed, et 1 või 2 leksikaalset või grammatilist viga mõjutasid lõppvastust ja vahepeal oli raske otsustada, kumba vastusterühma (1–2 leksikaalset viga sisaldavate lausete rühma või rühma, kus lause kui terviku tähendus ei realiseeru tõlkes) võiks pakutud tõlkevariandi paigutada. Ebakindluse vältimiseks lähtus uurimuse autor sellest, kas tõlke sisu ühtib originaaliga tähenduse poolest või mitte. Näiteks lause *Vieras mies vastasi meille* ('Võõras mees vastas meile.') puhul oli mõnikord raske otsustada, kuna pakuti nii peaaegu täiesti originaaliga kokkulangevaid vastuseid kui ka lähedasi variatsioone, kus semantiline sisu võiks olla täpsem, et saaks ausalt paigutada vastust teise rühma.

Selle probleemi illustreerimiseks toon võrdlevalt välja järgmised näited informantide vastustest (lause *Vieras mies vastasi meille* tõlkevariandid):

Пятый мужчина ответил нам. 'Viies mees vastas meile'

Мужчина ответил по мейлу. 'Mees vastas meilile'

Esimeses tõlkelauses on üks leksikaalne viga (sõna 'vieras' on tõlgitud kui 'viies'), aga muud komponendid on õigesti mõistetud, seega on see vastus paigutatud teise rühma. Teises tõlkes õige tähendus ei realiseeru, kuigi grammatilised vormid on õigesti tõlgitud, aga siiski on lause esimene sõna jäänud tõlkimata ja viimane sõna on vales käändes ning sellele on pakutud uus vaste, mis ei seostu originaaliga mitte kuidagi. Kuna lause on päris lühike, oleks ebaõiglane paigutada seda teise rühma ning samas on raske öelda, kas kahe sõna puhul on kaks või hoopis kolm viga. Käesoleval juhtumil paigutati lause *Мужчина ответил по мейлу* kolmandasse rühma arvestades sellega, et tähendus ei realiseeru piisavalt selgelt.

Nagu selgub üleval toodud näidetest, vaadeldi kõigepealt, kas inimene saab aru lause üldisest suunast, et keegi 'mees' kellelegi vastas ja kas 'vastas' on kasutatud lihtminevikus või tajub informant seda kuidagi teistpidi. Väga lühikeste lausete puhul oleks õiglane paigutada vastuseid, kus tõlkesuund ei realiseeru, kolmandasse rühma. Sama kehtib ka siis, kui informandi poolt tehtud vead on magistratöö autori arvates väga kaalukad ja on selgelt näha, et inimene on mõtetega originaaltõlkest

liiga kaugel. Nii on mõnikord isegi 2 leksikaalse vea puhul pööratud vastuste liigitamisel tähelepanu sellele, kui suuresti mõjutavad need vead üldist arusaamist.

Ilona Paajanen ja Pirkko-Muikku Werner (2012) panevad tähele, et informantide vastamisstiil võib olla väga erinev. Ühed ei pea lausetähendust päris mõistetavaks või selgeks, teised tõlgivad ainult üksikuid sõnu seal, kus kolmandad jätavad kõik kohad tühjaks. (Paajanen, Muikku-Werner 2012: 248)

2.5. Lausetõlgete analüüs

Siinses alapeatükis tutvustatakse kogutud materjali ainekku ja vastavalt olemasolevatele andmetele viiakse läbi põhjalikum analüüs, toetudes informantide kommentaaridele ja magistr töö autori tähelepanekutele. Materjali esitus ja uurimuse ülevaade põhineb vaid kahel lauserühmal: teine ja kolmas rühm. See tähendab, et käsitletakse vastuseid, mis sisaldavad 1–2 leksikaalset või grammatilist viga (rühm 2) ja neid tõlkevariante, mis ei seostu originaaltõlkega (rühm 3). Rühmadega 1 (täiesti õigesti tõlgitud laused) ja 4 (tõlkimata laused) arvestatakse vaid statistilisel arvutamisel ja lõpptulemuste põhjal tehtud järeldustes.

2.5.1. Kogutud materjali esitus

Kokku oli võimalik saada 580 vastust, mida iga informant võis pakkuda, lähtudes enda isiklikust keelekogemusest, tunnetusest ja muudest teadmistest. Vastavalt sellele, kui lähedane oli informandi poolt pakutud tõlge originaalvastele, paigutati iga tõlge vastavasse rühma. Järgnevalt tehti statistiline analüüs, kus autor luges vastused kokku ja tõi välja kõige levinumad lausenäited, vastavalt igale rühmale.

Siinses alapeatükis võetakse eraldi tähelepanu alla rühmad 2 ja 3, kuna just need rühmad sisaldavad vastuseid, mis erinevad ootuspärasest tõlkest ja sisaldavad käesoleva uurimuse jaoks kasulikku informatsiooni.

Enne teise ja kolmanda rühma analüüsi algust tutvustatakse kõigepealt nendes rühmadesse sattunud lauseid. Lause juures tuuakse välja ootuspärane ehk originaaltõlge vene keelde ning eestikeelne tõlge ja vastuste sagedus (näitab, mitu vastust anti teatud lausele vastavas lauserühmas). Teise rühma lausete loetelu on esitatud samas järjekorras kui lausetestis.

Rühm 2

1. *Opettaja Marika opettaa meille historiaa.* (5) «Учитель Марика преподает нам историю»
'Õpetaja Marika õpetab meile ajalugu'
2. *Tänään on tuulinen päivä.* (5) «Сегодня ветреный день»
'Täna on tuuline päev'
3. *Minä en tanssi valssia.* (1) «Я не танцую вальс»
'Ma ei tantsi valssi'
4. *Mobiiliverkko ei toimi.* (4) «Мобильная сеть/связь не работает»
'Mobiilivõrk ei tööta'
5. *Isä lukee paljon venäläisiä romaaneja.* (11) «Папа читает много русских романов»
'Isa loeb palju vene romaane'
6. *Kaikki eurooppalaiset osaavat englantia.* (9) «Все европейцы говорят по-английски»
'Kõik eurooplased oskavad inglise keelt'
7. *Tämä sana on sinulle tuttu.* (11) «Это слово тебе знакомо»
'See sõna on sulle tuttav'
8. *Vieras mies vastasi meille.* (11) «Чужой мужчина ответил нам»
'Võõras mees vastas meile'
9. *Poika hyppäsi veteen.* (5) «Мальчик прыгнул в воду»
'Poiss hüppas vette'
10. *Bensiini on liian kallis.* (13) «Бензин слишком дорогой»
'Bensiin on liiga kallis'
11. *Lapset kuuntelevat musiikkia.* (1) «Дети слушают музыку»
'Lapsed kuulavad muusikat'
12. *Bussi saapuu Tallinnaan kello kuusi.* (3) «Автобус прибывает в Таллин в шесть часов»
'Buss saabub Tallinna kell kuus'
13. *Ostan mustikoita ja mansikoita.* (8) «Куплю чернику и клубнику»
'Ostan mustikaid ja maasikaid'

14. *Turisti menee museoon.* (24) «Турист идет в музей»
'Turist läheb muuseumi'
15. *Paljonko kilo maksaa?* (1) «Сколько стоит килограмм?»
'Kui palju maksab kilo?'
16. *Kaikki kollegat olivat konttorilla.* (18) «Все коллеги были в конторе»
'Kõik kolleegid olid kontoris'
17. *Auto seisoo parkkipaikalla.* (3) «Автомобиль стоит на парковке»
'Auto seisab parklas'
18. *Poika odottaa kun lääkäri tulee paikalle.* (9) «Мальчик ждет, когда придет врач»
'Poiss ootab, kui arst tuleb kohale'
19. *Koiralla on musta nenä ja valkoiset korvat.* (8) «У собаки черный нос и белые уши»
'Koeral on must nina ja valged kõrvad'
20. *Saaran sormessa oli kaunis kultasormus.* (12) «На пальце Сары было красивое золотое кольцо»
'Saara sõrmes oli kaunis kuldsõrmus'

Kolmandasse rühma ei saanud paigutada kõiki lauseid, kuna suurem osa vastustest kuulus ikkagi teise rühma alla. Siin tuuakse välja neid tõlkelauseid, mis ei seostu originaaltõlkega ning loetelu algab lausest, millele pakutud tõlkevariandid kõige sagedamini sellesse rühma sattusid.

Rühm 3

- Tämä sana on sinulle tuttu.* (9)
- Isä lukee paljon venäläisiä romaaneja.* (8)
- Vieras mies vastasi meille.* (8)
- Poika odottaa kun lääkäri tulee paikalle.* (7)
- Kaikki kollegat olivat konttorilla.* (4)
- Saaran sormessa oli kaunis kultasormus.* (4)
- Ostan mustikoita ja mansikoita.* (3)
- Koiralla on musta nenä ja valkoiset korvat.* (3)
- Kaikki eurooppalaiset osaavat englantia.* (2)

Tänään on tuulinen päivä. (1)

Turisti menee museoon. (1)

Auto seisoo parkkipaikalla. (1)

2.5.2. Lauserühm 2 ehk lähedane tõlkeseos originaaliga

Turisti menee museoon (lause 14)

Teise rühma kõige originaalilähedasemalt tõlgitud lause oli *Turisti menee museoon*, mis oli testis lause nr 14. Selles lauses tehti üldiselt üks või kaks grammatilist või leksikaalset viga, aga lause semantiline sisu oli ikkagi väga lähedane originaaltõlkele. 29 informandist sai 24 inimest sellega üpris hästi hakkama, kuigi selle lause puhul oli märgata tüüpilisi vigu, mis on iseloomulikud just vene keelt emakeelena kõnelevale inimesele. Selle väite selgitamiseks toon välja informantide poolt pakutud tõlkevariandid ja kommentaarid. Sulgudesse on pandud vastuse esinemise sagedus.

- 1) *Туристы идут в музей.* (8) 'Turistid lähevad muuseumi'
- 2) *Туристы пошли в музей.* (7) 'Turistid läksid muuseumi'
- 3) *Туристы посетили музей.* (3) 'Turistid külastasid muuseumi'
- 4) *Туристы ходят в музей.* (2) 'Turistid käivad muuseumis'
- 5) *Туристы собираются в музей.* (1) 'Turistid kavatsevad minna muuseumi'
- 6) *Турист собирается в музей.* (1) 'Turist kavatseb minna muuseumi'
- 7) *Туристы идут или были в музее.* (1) 'Turistid lähevad või olid muuseumis'
- 8) *Туристы пришли в музей.* (1) 'Turistid tulid muuseumi'
- 9) *Турист пошел в музей.* (1) 'Turist läks muuseumi'

Vaadeldes tõlkepakumisi sõnavara tasemel, tasub pöörata tähelepanu sõnale *turisti* 'turist', mille puhul pakkusid peaaegu kõik informandid mitmuslikku nominatiivi.

Käesoleva ilmingu puhul tasub mainida, et samasugust tendentsi märkas siinse magistritöö autor oma varasemas uurimuses retseptiivse mitmekeelsuse kohta, kus vene emakeelega õpilased pidid soomekeelsete üksiksõnade tähendust eesti keele baasil ära tundma. Seal tehti aga sarnaseid ettepanekuid sõna *lehti* 'leht' tõlkimisel, kus pakutud tõlkevariandid jagunesid peaaegu pooleks: 12 informanti pakkus õiget

ainsuslikku vormi 'leht' ja 14 inimest tõid eraldi välja *i*-mitmuse tunnuse ning nende pakutud tõlge oli 'lehed'. Küsimus seisnes selles, kas mõju tuleb eesti keele osastavast käändest, kus *i*-tunnus on väga sagedane, või tuleneb see hoopis emakeelest, kuna vene keeles on nominatiivne *i*-mitmus väga loomulik. (Kulak 2015: 34)

Analüüsitava lauses *Turisti menee museoon* ei ole võimalik lähtuda osastavast käändest, kuna *turisti* on tegija ehk nominatiivne alus, mis seisab kohe lause alguses. Samas ka konteksti tõttu ei ole võimalik lauset ümber struktureerida nii, et tegija tegutseks lause lõpus. Seetõttu on uurimuse autor kindel, et selles juhtumises lähtub informant emakeelest ehk võtab eeskujuna vene keeles olevast nominatiivi *i*-mitmusest. Lisaks sellele on sõnavorm *museoon* 'muuseumisse' suhteliselt läbipaistev nii eesti keele kui ka vene 'музей' ja inglise 'museum' vastete baasil. See aitab tõlkijal kindlasti siduda kõiki tuttavaid elemente lause kontekstiga. Siis, kui sõnadest *turisti* ja *museoon* on õigesti aru saadud, jääb aga ainult ära tunda tegusõnavormi *menee* 'läheb', mis on infinitiivses variandis väga sarnane eestikeelse verbiga 'minema' (sm *mennä*). Selline lähtumine vastab Pirkko Muikku-Werneris seisukohale, et õige tähenduse leidmine põhineb universaalsel informatsioonil, kuhu kuuluvad metalingvistilised arusaamad teksti ülesehitusest, viitamissuhete olemusest ja semantiliste väljade struktuurist (Muikku-Werner 2014: 117).

Informantide vastustest selgub, et inimene saab aru, et 'turist' või 'turistid' peaksid midagi tegema 'muuseumi' suhtes. Kas aitas neid lausekontekst või eesti keele tundmine, et sõnast *menee* aru saada, on väga raske küsimus. Ühelt poolt on arusaadav, et kui lauses on tegija ja koht, siis peaks tegija teatud kohta kuidagi jõudma, liikuma selle koha poole või hoopis sealt ära minema (ehk tuleks väljendada sihtkohta või lähtekohta). Teisalt ei pakkunud mitte keegi näiteks verbi 'sõitma'. Kõik tõlgetes pakutud tegusõnad väljendavad kuidagi jalgsi liikumist või kõndimist erinevates ajavormides. Erandina peab aga välja tooma tegusõna 'собираться', mille otsest vastet eesti keeles ei ole. Seda on võimalik antud kontekstis tõlkida kui 'minna kavatsema', mis on üsna lähedane verbile 'minema'.

Sarnasest RM-i juhtumist jutustab ka Pirkko-Muikku Werner (2014), kus tundmatule tegusõnale pakuti tõlkeid lähedase tähendusega. Muikku-Werner esitas soomlastele eesti keelde tõlkimiseks järgmise lause:

(ee) --- kaarsilda on kasutatud ka *instituudi logol* ---

(sm) --- kaarisiltaa on käytetty myös *instituutin logossa* ---

Selle lause problemaatilisus (10 valet, 23 tõlkimata) tuleneb sellest, et verb *kasutada* on soomlastele võõras. Tõenäoliselt seetõttu oli paljudest vastustest näha, et tegusõna asendati tihtipeale muu verbiga, kuigi lause peamisest mõttest said informandid hästi aru. Vastusevariandid olid näiteks: *Instituutin logokin on kaarisilta ---; Kaarisilta on instituutin logo; Tähän suhteeseen viittaa myös Suomen instituutin logo, kaarisilta, ---*. (Muikku-Werner 2014: 112)

Lause *Turisti menee museoon* puhul oskasid mõned informandid kommenteerida oma tõlkevalikut:

„методом догадки... Турист – понятно и музей – понятно“ („oletuse meetodil... Turist on arusaadav ja muuseum on arusaadav“)

„Turisti menee – я подумала, от слова минема, музей так и есть“ („Turisti menee – ma mõtlesin, et sõnast 'minema', aga muuseum ongi muuseum“)

„Museoon – музей, туристы так и есть. Мenee я не знала, поэтому подумала, что это как предлог. Saарuu ассоциирую со словом saabub“ („Museoon – muuseum, turistid ongi sama. Menee ma ei teadnud ja seepärast mõtlesin, et see on nagu kaassõna. Saарuu assotsieerub sõnaga saabub“)

Informantide endi vastustest ja uurimustöö autori tähelepanekutest järeldub, et eesti keelest on käesoleva lause puhul abi, kuigi informant lähtub ka lausekontekstist ja emakeelest ning ei ole võimeline täpselt määratlema, mis ajal toimub tegevus, kuna soome keele oleviku ainsuse kolmanda pöörde tunnuseks on pikk vokaal, mida ei ole eesti ega vene keeles. Sarnaseid juhtumeid on olnud mitmetes lausetes, näiteks:

Paljonko kilo maksaa? (lause 15)

- 1) *Сколько стоил килограмм?* (1) 'Palju maksis kilo?'

Opettaja Marika opettaa meille historiaa (lause 1)

- 1) *Учитель Марика преподавала нам историю.* (4) 'Õpetaja Marika õpetas meile ajalugu'
- 2) *Учительница Марика обучает нас истории.* (1) 'Õpetaja Marika õpetab meile ajalugu'

Poika hyppäsi veteen (lause 9)

- 1) *Мальчик прыгает в воду.* (2) 'Poiss hüppab vette'
- 2) *Сын прыгает в воду.* (2) 'Poeg hüppab vette'
- 3) *Мальчик прыгал.* (1) 'Poiss hüppas'

Viimase lause tõlgete juures tasub mainida, et sõna *poika* võib olla tõlgitud kahel viisil – 'poiss' ja 'poeg'. Huvipakkuv fakt on see, et variandiks 'poeg' tõlkisid seda sõna vaid kaks naist, kellel olid päriselus pojad olemas. Siin tuleb mängu keele kognitiivne tajumine. Inimene lähtub sellest, millest ta rohkem mõtleb, või isiklikust ümbruskonnast, millega ta on harjunud päriselus.

Kulaki (2015: 35) hinnangul mängib see, missuguses ümbruses inimene elab, keele mõistmisel suurt rolli. Näiteks, mõned informandid tajusid soomekeelset sõna *onnellinen* tsitaatsõnana '*on-line*', mis viitab sellele, et sotsiaalsed tingimused ja aeg, milles inimene elab, mõjutavad mõistmist. Suurem osa aga lähtus hoopis linnaosast, kus ta elab, või koolinimest, kus ta õpib – *Annelinna* –, mis on häälduslikult sarnane ja on tihedalt seotud inimese miljöoga. (Kulak 2015: 35)

Kaikki kollegat olivat konttorilla (lause 16)

Lause 16 ehk *Kaikki kollegat olivat konttorilla* oli samuti üks nendest, kus suurem osa informante tegi 1 või 2 leksikaalset või grammatilist viga. Kokku oli pakutud 18 tõlkevastet, mis olid väga lähedased ootuspärasele tõlkevariandile. Selleks, et selgitada välja lause 16 lihtsaid ja keerulisi komponente vene keelt emakeelena

kõnelevale inimesele, toon järgnevalt välja kõik informantide poolt pakutud vastused koos vastuse esinemise sagedust näitava numbriga iga vastuse juures.

- 1) *Все коллеги в конторе.* (8) 'Kõik kolleegid on kontoris'
- 2) *Все коллеги находятся в конторе.* (4) 'Kõik kolleegid asuvad kontoris'
- 3) *Коллеги были в конторе.* (2) 'Kolleegid olid kontoris'
- 4) *Все коллеги работают в конторе.* (2) 'Kõik kolleegid töötavad kontoris'
- 5) *Все коллеги были под контролем.* (1) 'Kõik kolleegid olid kontrolli all'
- 6) *Два коллеги были в конторе.* (1) 'Kaks kolleegi oli kontoris'

Nende vastuste baasil võib oletada, et vene emakeelega inimestel on raske märgata tegusõna 'olema' mineviku vormi mitmuse kolmandas pöördes, kuna soome keeles on ka imperfektis verbi mitmuse 3. pöördel *vat*-lõpp ja ilmselt seetõttu jäetakse mineviku tunnus *-i-* ilma tähelepanuta. Vaatamata sellele peab mainima, et eesti keeles on kolmandas pöördes verb 'olema' nii ainsuses kui ka mitmuses oleviku vormis ühesugune ja nn 'olevad' vormi ei eksisteeri keeles üldsegi.

Lisaks tasub vaadata, missuguseid tõlkevariatsioone võib tekkida sõnaga *konttorilla*, kui morfoloogiline kohakäändelõpp jääb nähtamatuks või kui sõna *kaikki* meenutab hoopis arvsõna 'kaks'. Sellest leidub rohkem vastuste variante rühmas 3. Varasemas uurimuses, kus analüüsiti vene emakeelega informantide soomekeelsete sõnade tajumist eesti keele kaudu, on väidetud: „Mida läbipaistmatum lekseem, seda raskem on kasutada analoogiat eesti keelega, eriti siis, kui õpilane ei suuda nendes lähedastes keeltes sarnasust märgata“ (Kulak 2015: 36).

Bensiini on liian kallis (lause 10)

Käeoleva lause tõlkimisel tehtud viga oli peaaegu kõigil vastajatel ühesugune. Informandid oletasid, et *liian* on sama kui *очень* (ee 'väga'). Tõlkevastustest on selgelt näha, et inimesed lähtusid keelte sarnasustest siis, kui sõnade läbipaistvus oli eesti keele kaudu väga suur. Siis, kui häälikuline variatsioon läheb keerulisemaks, lähtutakse kogu lause kontekstist.

- 1) *Бензин очень дорогой.* (12) 'Bensiin on väga kallis'
- 2) *Бензин здесь дорогой.* (1) 'Bensiin on siin kallis'

Miks aga pakuti *liian* vasteks 'siin'? Ilmselt ortograafiapildist paistis informandile silma pikk vokaal, mis võis meenutada küll kohamäärsõna *siin* eesti keeles. Oma tõlkevalikut põhjendas vastuse autor järgmisel viisil:

”Сначала я подумала, что бензин очень дорогой, но потом посмотрела на другое предложение и подумала, что тогда, наверное, было бы слово paljon. Поэтому выбрала здесь.“ (ee „Alguses ma mõtlesin, et bensiin on väga kallis, aga hiljem vaatasin teist lauset ja mõtlesin, et siis oleks võib-olla sõna *paljon*. Seepärast valisin *siin*“)

Strateegia on teadvustatud toimimisviis mõne ülesande lahendamiseks (Oxford 1990, viidatud Kaivapalu 2015: 62 järgi). Toimija ei pea praktiliselt toimimisprotsessi sõnastama, kuid oskab vastata küsimustele selle kohta ja kirjeldada, kuidas ta toimis ja mida lahenduseks ette võttis. Seda nimetatakse potentsiaalselt teadvustatud strateegiaks. (Martin 1995: 267, viidatud Kaivapalu 2015: 62 järgi).

Paajaneni ja Muikku-Weneri (2012) uurimuse informantide kommentaaridest selgus, et nad tuginesid tihtipeale tundmatuid sõnu ümbritsevale tekstile, vaatasid sõnade ümbrust lauses. Mõni aga sai paremini sõnast aru, kui märkas selle korduvust teistes lausetes. (Paajanen, Muikku-Werner 2012: 239) Teatud juhtumitel ei ole keeltevaheline sarnasus eelis lähedase sugulaskeele mõistmisel ning tihtipeale jäävad ka sarnased sõnad arusaamatuks konteksti mõju tõttu. Mõistmisele aitab kaasa koosinemise eelistus, samas emakeelest (või teatud juhul lähtekeelest) erinev rektsioon või muu käändevalik hoopis raskendab mõistmist. Arusaamist soodustavate teguritena ei saa alati välja tuua vaid keelesugulust, vaid otsustamine on „universaalne“, mitte ainult ühest keelest lähtuv: aastaarvuga koos kasutamiseks on mitmes keeles olemas sõna, mis vastab soomekeelsele *vuonna*-sõnale. See tähendab, et keeltes on universaalne joon see, et koos aastaarvuga kasutatakse mingit sõna, mis märgib aastat (näiteks *aastal* 1989 või *vuonna* 1989), pole vaja täpselt teada, mida tähendab sõna 'aastal' või 'vuonna', sest see on arusaadav ka ainult selle tõttu, et see paikneb tekstis aastaarvu kõrval, on universaalne, et see märgib kõigis keeltes sõna 'aastal'. (Muikku-Werner 2014: 115)

Saaran sormessa oli kaunis kultasormus (lause 20)

Tuletades meelde, et käesoleva magistritöö uurimuse testilauseid olid koostatud tahtlikult sellisel viisil, et õpilasel oleks kerge neist aru saada, tasub pöörata tähelepanu ka lausele nr 20 ***Saaran sormessa oli kaunis kultasormus***. Lause sisust saadi väga hästi aru, kuna kõik sõnad on esitatud eesti keelt oskavale inimesele tuttavas käändevormis ning kogu lause struktuur ja sõnajärg nagu muudes lauseteski on piisavalt läbipaistev.

- 1) *На пальце красивое золотое кольцо.* (3) 'Sõrmes on ilus kuldsõrmus'
- 2) *У Сары было красивое золотое кольцо.* (2) 'Saaral oli ilus kuldsõrmus'
- 3) *У Сары на пальце было красивое кольцо.* (1) 'Saara sõrmes oli ilus sõrmus'
- 4) *У Сары красивое золотое кольцо.* (1) 'Saaral on ilus kuldsõrmus'
- 5) *На пальце у Сары было золотое кольцо.* (1) 'Saara sõrmes oli kuldsõrmus'
- 6) *У нее на пальце было красивое золотое кольцо.* (1) 'Tema sõrmes oli ilus kuldsõrmus'
- 7) *На каком-то там пальце красивое золотое кольцо.* (1) 'Mingisuguses sõrmes oli ilus kuldsõrmus'
- 8) *На пальце было прекрасное золотое кольцо.* (1) 'Sõrmes oli kaunis/suurepärase kuldsõrmus'
- 9) *На пальце было красивое золотое кольцо.* (1) 'Sõrmes oli ilus kuldsõrmus'

Analüüsidest testis osalejate poolt pakutud tõlkeid, saab ilusti märgata, et kui mõni sõna jäi arusaamatuks või informantide arvates sobimatuks lause konteksti, jäi see ignoreerituks. Vene keeles on käesoleva lause tõlkimisel lai spekter, missugusesse järjekorda võib teatud sõnu paigutada, kuna mõte jääb ikkagi samaks. See võis küll tekitada segadust ja lisaprobleeme, kuna tõlkeprotsess käis L2 kaudu, kus on antud juhul samasugune sõnajärg nagu soomekeelses variandis. Vaatamata sellele, tulemustest paistab, et tõlkimistee soome keelest eesti keelde ja eesti keelest vene keelde õnnestus väga hästi ja suurem osa inimestest sai põhimõttest aru. Keeleõppijad toetuvad keelte struktuurilisele sarnasusele nagu silbistruktuur, sõnamuutmine, ajavorm ja lauseehitus (Kaivapalu, Muikku-Werner 2010, viidatud Kaivapalu 2015: 63 järgi).

Isä lukee paljon venäläisiä romaaneja (lause 5)

Väga hästi saadi hakkama ka lausega ***Isä lukee paljon venäläisiä romaaneja***, kus oli taas enamasti märgata verbide aja- ja tõlkevarieeruvust. Selle lause puhul tasub pöörata eraldi tähelepanu loetelus eelviimasene esitatud tõlkevariandile.

- 1) *Отец читал много русских романов.* (6) 'Isa luges palju vene romaane'
- 2) *Папа читает много русский роман.* (1) 'Isa loeb vene romaani palju'
- 3) *Отец знает много русских романов.* (1) 'Isa tunneb palju vene romaane'
- 4) *Отец читает русский роман.* (1) 'Isa loeb vene romaani'
- 5) *Отец смотрел много русских романов.* (1) 'Isa vaatas palju vene romaane'
- 6) *Папа читает много российских романов.* (1) 'Isa loeb palju Venemaa romaane'

Tõlkevariandis nr 5 pakuti verbile *lukee* vastet 'vaatas'. Siin on selgelt näha inglise keele mõju, kus on häälduse poolest võimalik leida sarnasust tegusõnavormiga *looked*.

Sarnaseid näiteid, kus muu võõrkeele tundmine mõjutab lähedase sugulaskeele mõistmist, oli ka varasemates uurimustes eesti-soome retseptiivse mitmekeelsuse kohta (Paajanen, Muikku-Werner 2012: 239):

- (4) Palaan, kirjoita minulle keskipäivällä perheestäsi.
(ee) *Palun, kirjuta mulle midagi oma pere kohta.* (sm. 'Kirjoitathan minulle jotain perheestäsi.'/'Ole hyvä ja kirjoita...')
- (5) Millä tavalla esi-isät asuivat todella kylmässä Suomessa?
(ee) *Millal asutati esimene ülikool Soomes?* (sm. 'Milloin perustettiin ensimmäinen yliopisto Suomeen?')

Näitelause (4) ühendas soome emakeelega informant eestikeelse *midagi*-sõna rootsi sõnaga *middag* ja tõlkis seda vastavalt sellele 'keskipäivällä' (ee 'keskpäeval'). Näitelause (5) on näha mõju inglise keelest, kus informant leidis seoseid sõnadega (*esi*)*mene* 'ensimmäinen' ja *men* 'miehet' ning sõnas (*üli*)*kool* 'yliopisto' ja *cool* 'viileä' (ee 'jahe'). (Paajanen, Muikku-Werner 2012: 239)

Selliseid juhtumeid on esitatud rohkem tõlkerühmas 3, kus lausetähendustele pakuti uut konteksti, mis ei seostu originaaltõlkega ning oluliseks faktoriks oli ka muu võõrkeele mõju.

Tämä sana on sinulle tuttu (lause 7)

Lause nr 7 ehk ***Tämä sana on sinulle tuttu*** pakkus testi sooritajatele uusi väljakutseid sõna *tämä* tõttu, kuna paljud lähtusid eestikeelsest pronoomenist *tema* või venekeelsest sõnast *тема*. On väga tõenäoline, et just selle tõttu jäi siin pakutud vastustes lekseem *sana* tõlkimatuks.

- 1) *Он тебе знаком.* (5) 'Ta on sulle tuttav'
- 2) *Эта тема тебе знакома.* (2) 'See тема on sulle tuttav'
- 3) *Его ... тебе знакома.* (2) 'Тема ... on sulle tuttav'
- 4) *Что-то тебе знакомо.* (2) 'Midagi on sulle tuttav'

Kuna lause on iseenesest üsna lühike, on seda problemaatiline analüüsida ja on keeruline hinnata adekvaatset kokkulangevust ootuspärase tõlkega ja RM-i realiseerumist vastavalt siin uurimuses esitatud rühmajaotusele. Süntaktilisest kontekstist on ilusti aru saadud, kuna lause teine osa on piisavalt sarnane eesti keelega, mis oli kaalukaks mõistmistoeks.

Mitmetes lausetes asendati tundmatuid sõnu pronoomenitega *keegi* või *miski*, lähtuvalt sellest, kas lause subjekt või objekt tundus inimesele elusa või elutuna.

Vieras mies vastasi meile (lause 8)

- 1) *Кто-то ответил нам.* (5) 'Keegi vastas meile'
- 2) *Чужой/незнакомый человек ответил нам.* (2) 'Võõras/tundmatu inimene vastas meile'
- 3) *Гость ответил нам.* (2) 'Külaline vastas meile'
- 4) *Пятый мужчина ответил нам.* (1) 'Viies mees vastas meile'
- 5) *Вера ответила нам.* (1) 'Vera vastas meile'
- 6) *Какой-то мужчина ответил нам.* (1) 'Mingisugune mees vastas meile'
- 7) *Мужчина ответил нам.* (1) 'Mees vastas meile'

Lauses *Vieras mies vastasi meille* osutus kõige keerulisemini mõistetavaks tegija. Mitte keegi sellesse rühma liigitatud lausete tõlkijatest ei saanud 100% täpselt aru, kes sooritas tegevust. Soomekeelne vokaaliühend on eestivenelasele võõras, kuna eesti keeles ei eksisteeri diftongi *ie*.

Häälikuliste vastavuste raskusi oli märgatud ka käesoleva magistritöö autori varasemas uurimuses soomekeelsete üksiksõnade mõistmisest, näiteks sõnas *koulu*, mille eestivenelastele harjumatu diftong tekitas häälikulist segadust. Vene emakeelega informantidel tekkis suur küsimus, kas see on 'kool', 'kodu', 'kulon', 'kollane', 'kuula', 'koaala', 'koola', 'küla' või hoopis 'kloun'. Absoluutselt kõik pakutud sõnad sisaldavad tähti *k*, *o* ja *l*, mis tõestab seda, et soome keelt tajutakse ortograafia tasemel. (Kulak 2015: 36) Seega kui ortograafia reeglid erinevad eesti keelest, teeb vene emakeelega inimene vigu või jäävad teatud sõnad arusaamatuteks.

Fraasi *vieras mies* läbipaistvus on muu lauseosaga võrreldes selle ebatavalise diftongi tõttu ka tunduvalt nõrgem ja häälikuliste vastete variandid on eesti keelest erinevad, kuna soome *ie* vastena võib eesti keeles esineda nii *õõ* kui ka *ee*. See oli ka põhjuseks, miks osa inimestest tajus paremini sõna *vieras* ning mõni teine oskas sõna *mies* ära arvata.

***Kaikki eurooppalaiset osaavat englantia* (lause 6)**

Lause *Kaikki eurooppalaiset osaavat englantia* on aga uurimuse autori hinnangul väga mugav tõlkimise jaoks nii konteksti kui ka läbipaistvuse poolest. Isegi siis, kui mitmed keelelised komponendid jäävad märkamatuks, võib kasutada muid teadmisi. Ilmselge, et *eurooppalaiset* on kindlasti seotud sõnaga *Euroopa*, mis viitab rahvusvahelisele suhtluskontekstile. *vat*-pöördelõpp on väga läbipaistev ja teatud kontekstis on raske pakkuda verbi asemele mingisugust käändsõna. Lekseem *englantia* on suhteliselt läbipaistev ja sõna *eurooppalaiset* kaudu kontekstiga seotud. Keelekasutaja saab alateadlikult ise aru, et Euroopa keeleks on inglise keel. Vaadates nende sõnade ümbrust lause sees, on võimalik luua sisu, mis viib õigele arusaamisele.

- 1) *Многие европейцы знают английский.* (3) 'Paljud eurooplased oskavad inglise keelt'
- 2) *Многие европейцы владеют английским языком.* (1) 'Paljud eurooplased valdavad inglise keelt'
- 3) *Все европейцы учат английский.* (1) 'Kõik eurooplased õpivad inglise keelt'
- 4) *Большинство европейцев умеет говорить на английском.* (1) 'Suurem osa eurooplastest oskab rääkida inglise keeles'
- 5) *Часть европейцев владеют английским.* (1) 'Osa eurooplastest valdab inglise keelt'
- 6) *Каждый европеец знает английский.* (1) 'Iga eurooplane oskab inglise keelt'
- 7) *Европейцы говорят по-английски.* (1) 'Eurooplased räägivad inglise keeles'

Siin on loomulikult kasu teadmistest maailma kohta. Kui inimene teab, et Euroopa suhtluskeeleks on inglise keel ja oskab seostada teatud fakti lausesisuga, on ta mõistmisvõimalused kõrgemad.

Maailmateadmiste hulka kuulub samuti informatsioon sündmustest ja inimestest, kuigi tasub pöörata tähelepanu ka semantilistele ja tekstuaalsetele lahendustele. Eesti ja soome keele sarnasus baseerub kindlasti suuremal määral ühisel sõnavaral, aga mitte sõnade otsese vastavuse, vaid semantiliste seoste tasemel. Selleks, et samasugused otsused õnnestuksid ka muude keelte, mitte ainult sugulaskeelte vahel, peaks mingisuguse leksikaalne üksus toimima semantilise seostajana. Näiteks kui saksakeelne sõna *der Vater* on tuttav, võib oletada, et järgnevalt tuleb *die Mutter*. Sellest strateegiast võib teatud määral kasu olla ka võõrkeele teadliku õppimise puhul, mitte ainult siis, kui proovitakse mõista teist keelt näiteks emakeele kaudu. (Muikku-Werner 2014: 117)

***Poika odottaa kun lääkäri tulee paikalle* (lause 18)**

Järgmise lause läbipaistvus eesti keele kaudu oli nõrgem ja selle tõttu oli vastuste varieeruvust rohkem. Lausesse ***Poika odottaa kun lääkäri tulee paikalle*** pani uurimuse autor tahtlikult sisse sõna *lääkäri*, et teada saada, kas keegi informantidest

saab aru, et see võib viidata tänapäeval juba harva kasutatavale vene sõnale 'лекарь', mida kasutati vanasti *arsti* vastena.

”*Лääkäri* похоже на русское слово лекарь т.е. врач“ (ee „*Lääkäri* on sarnane venekeelse sõnaga *лекарь* ehk *arst*“), kommenteeris üks inimene, kes taipas selle sõna tähendust. Tõepoolest, kui vaadata sõna *lääkäri* kirjapilti, siis võib oletada, et see on vene laen, mis on kuidagi tulnud soome keelde. Kui usaldada soome etümoloogia sõnaraamatut *Suomen sanojen alkuperä* (Kulonen jt 2001: 129), siis see sõna võis olla muistne slaavi laen ning on ilmselt tuletatud verbist *läka* ehk 'parandama'. Venekeelne etümoloogia sõnaraamat (Fasmer 1967: 477) kinnitab muistse slaavi verbi *läka* olemasolu, kuigi viitab sellele, et see on slaavi keelteski laensõna, mille juured kasvavad välja germaani keeltest (*lēka* 'ravim'). Rootsi keeles on näiteks siiaamaani kasutusel verb *läka*, mis tähendab 'ravima' ja sõna *läkare* 'arst' on väga sarnane soomekeelse variandiga. Selle kohta väidetakse rootsi etümoloogia sõnaraamatus *Våra ord. Deras uttal och ursprung*. (Wéssen 1993: 218), et sõna päritolu ei ole täpselt tuvastatud. Arvatavasti on see tulnud germaani keeltest. Varasemalt leiti keldi keelest sarnase kirjapildi ja tähendusega sõna *lækia*, mida tõenäoliselt laenati teiste keeltesse. (Wéssen 1993: 218)

All toodud vastustest selgub, et enamasti said inimesed ilusti aru lause sisust, aga ikkagi jääb raskeks verbi ajavormi määratlus. Pirkko Muikku-Werner (2014), kes uuris, kuidas mõistavad soomlased eestikeelset teksti emakeele kaudu, pani tähele, et lausenäidetest ilmnes tihtipeale tõlgete ühine kvalitatiivne omadus: üksikutest sõnadest saadi aru, aga viimistletud tervikteksti ei osatud kokku panna. Vaatamata sellele on teksti peamisest mõttest aru saadud. (Muikku-Werner 2014: 114)

Kuna käesolevas uurimuses viiakse läbi kvalitatiivset analüüsi lausete põhjal, mis ei seostu üksteisega kontekstis, laieneb sarnane tõlkemeetod vaid sõnavarale ühe lause sees. Paljud inimesed saavad sõnadest aru, aga teatud olukordades on terviksisust arusaamine problemaatiline. Näiteks järgmises lauses on mitut moodi „mängitud“ fraasiga *tulee paikalle*.

- 1) *Мальчик ждет пока кто-то придет.* (5) 'Poiss ootab, kui keegi tuleb'
- 2) *Мальчик ждал пока доктор придет на место.* (1) 'Poiss ootas, kui arst tuleb paigale'

- 3) *Сын ждет пока что-то встанет на место.* (1) 'Poeg ootab, kui midagi tuleb paigale'
- 4) *Мальчик ждал пока друг придет на место.* (1) 'Poiss ootas, kui sõber tuleb paigale'
- 5) *Мальчик ждет пока кто-то придет на встречу.* (1) 'Poiss ootab, kui keegi tuleb kohtumisele'

Kokkulangevus soome *paikalle* ja eesti *paigale* on väga täpne, aga eesti keeles on soome *paikka* vasteks veel ka *koht*, mis tegelikult selles lauses oleks ootuspärane tõlge. Eestivenelased on tõlkinud eesti keelest lähtuvalt, mis on õige, aga konkreetses lauses peaks eestikeelses variandis siiski kasutama sõna *koht*.

Seda on seda raske veaks lugeda. Ilmselge, et kui inimene märkas täielikku kokkulangevust eesti keelega *tulee paikalle*-fraasi põhjal, oli tal raske seostada muid sõnu ilma kontekstita. Seepärast löid paljud oma konteksti, mida ei tohi vaeleks pidada, kuna retseptiivne mitmekeelsus realiseerub ja probleem tekib vaid sõnaga *lääkäri*. Selle tõlkevariante asendati pronoomeniga või mõeldi vasteks välja substantiiv, mis võiks konteksti alla lausesse sobida. Sellist väljapääsu pakkus informant, kes arvas, et kohale/paigale oleks võinud sõber tulla.

Selleks et keeltevahelise sarnasuse mõistmine oleks edukam, peab arendama meetodeid, mille põhjal saaks uurida keeltevahelise mõju baasina toimivaid kognitiivseid protsesse (Kaivapalu, Martin 2015: 78).

***Ostan mustikoita ja mansikoita* (lause 13)**

Lausest *Ostan mustikoita ja mansikoita* on selgelt näha, et inimesed lähtusid ortograafiast ning morfoloogilised aspektid jäid arusaamatuks. Sõnade *mustikka* ja *mansikka* läbipaistvus eesti keele kaudu on erinev, kuigi käänamisprintsiipt jääb samaks. Kui informant pööraks tähelepanu muutemorfoloogiale ja oskaks eraldada juurt käändelõpust, saaks ta tõenäoliselt parema pildi keelestruktuurist ning oskaks pakkuda õiget vastust ka mitmuse partitiivis olevale sõnale *mansikoita*. Materjali põhjal on ikkagi märgata, et viis inimest said kuidagi õige tähenduse kätte, kuigi juba varem mitu korda esinenud eksimus verbiaja määratlemisel jätkub.

- 1) *Купил чернику и клубнику.* (5) 'Ostsin mustikaid ja maasikaid'
- 2) *Куплю черники и чего-то еще.* (2) 'Ostan mustikaid ja midagi veel'
- 3) *Куплю чернику и кукурузу.* (1) 'Ostan mustikaid ja maisi'

Erinevatest mõistmisprintsipiidest lähtumise kohta oli lisatud ka asjakohaseid põhjendusi testis osalejatelt:

„Не знаю, что означает *oita*“ (ee „Ei tea, mida tähendab *oita*“)

”Я решила, что там от слова *mais* – кукуруза“ (ee „Ma otsustasin, et see tuleb sõnast *mais*“)

Pirkko Muikku-Werner ja Maria Heinonen (2012: 166), kes analüüsisid, kuidas mõistavad soomlased eestikeelseid sõnu, väidavad, et sarnasusest on kasu tõlkevastete otsimisel. Juhul kui sõnavorm on problemaatiline, avanevad raskused kahes suunas: eesti liitsõna mõistetakse mitte-liitsõnana (näiteks *maitseaine* *'maisema'), aga üllatavalt nähakse ka mitte-liitsõnas kaht osa (näiteks *herilane* *'hernekeitto'). Viimase näite puhul usub informant, et on sõna esiosa ära tundnud, ning on lisanud sellele mõistliku järelosa. (Muikku-Werner, Heinonen 2012: 166)

Ühe ja sama päritoluga sõnad lähedastes sugulaskeeltes on tihtipeale sarnase vormi ja funktsiooniga. Seega vajab eri tüüpi sarnasuse tunnetus erinevaid mõistmisressursse. Ortograafiline sarnasus nõuab näiteks teistsugust kognitiivset protsessi, võrreldes fonoloogilise sarnasuse tunnetamisega. (Kaivapalu, Martin 2015: 79)

Üks vastajatest märkas sõnades *mansikoita* ja *mustikoita* sõna järelosa *oita* ja ilmselt arvas, et see on liitsõna osa, kusjuures see aitas eraldada tal juurt lõpust. Viimaseks sammuks oleks ära tunda käändelõppu, mis vajabki muud mõistmisressurssi. Teine vastaja lähtus sõnade esiosast ja pakkus, et tegemist on *maisiga*, mis viitab sellele, et lähtuti küll ortograafiast, aga ilmselt märkas inimene ka ühist käändelõppu. Sarnasel viisil mõjutas ortograafia ka järgmise lause mõistmist, kus keelekasutaja jättis allatiivi tähelepanuta, pakkudes seevastu hoopis nime *Koralla*, mis on tegelikult pigem Indias üldlevinud perekonnanimi, mis oleks tegelikult küll imelik, sest et lauses olev kontekst ei seostu inimese kirjeldusega. Kuna informant selgitusi ei lisanud, ei saa tema tõlkemotiivides siiski päris kindel olla.

Koiralla on musta nenä ja valkoiset korvat (lause 19)

- 1) *Коралла с черным носом и белыми ушами.* (1) 'Koralla on musta ninaga ja valgete kõrvadega'

Ringbom (2007: 191) on seisukohal et arusaamise keskseks aspektiks on sõnavara. Õppijad jõuavad sageli arusaamiseni minimaalsete teadmistega grammatikast ning eeldavad, et lihtsad keeltevahelised suhted lähte- ja sihtkeele sõnavaras võivad olla välja kujunenud (Ringbom 2007: 191)

Tänään on tuulinen päivä (lause 2)

Lauset *Tänään on tuulinen päivä* mõisteti väga hästi tänu soome ja eesti keele sõnavara sarnasusseostele.

- 1) *Сегодня ветреная погода.* (2) 'Täna on tuuline ilm'
- 2) *Сегодня на улице ветер.* (1) 'Täna on väljas tuul'
- 3) *Сегодня какой-то день.* (1) 'Täna on mingisugune päev'
- 4) *Сегодня жаркий день.* (1) 'Täna on palav päev'

Huvitav tähelepanek ilmneb viimasest vastusest, kus informant pakkus, et täna on palav päev. Vaadates vastuse omaniku keelelist tausta, selgus, et vastaja on õppinud türgi keelt. Kas ilmuvad assotsiatsioonid palavate päevadega alateadlikult just sooja Türgi kliima tõttu?

Mobiiliverkko ei toimi (lause 4)

Huvitav lahendus pakuti sõnale *mobiiliverkko*, selle vasteks pakuti mobiiltelefoni või internetti. Sisuliselt on mõttesuund õige ning eesti keele oskus aitas siin tugevalt kaasa.

- 1) *Мобильный телефон не в зоне сети.* (1) 'Mobiiltelefon on võrgust väljas'
- 2) *Мобильный интернет не работает.* (1) 'Mobiiliinternet ei tööta'
- 3) *Нет сети в телефоне.* (1) 'Ei ole võrku telefonis'
- 4) *Мобильный телефон не работает.* (1) 'Mobiiltelefon ei tööta'

Lisaks muudele lausetele mõisteti käesoleva magistritöö uurimuse testilausestest väga hästi ka lauseid *Bussi saapuu Tallinnaan kello kuusi, Auto seisoo parkkipaikalla, Minä en tanssi valssia, Lapsset kuuntelevat musiikkia*. Tõlkevastustes korduvad aga üksikud juba eespool mainitud tüüpilised vead, millega on võimalik tutvuda iga lause all toodud vastustes.

Bussi saapuu Tallinnaan kello kuusi (lause 12)

- 1) *Автобус прибыл в Таллин в шесть часов.* (1) 'Buss saabus Tallinna kell kuus'
- 2) *Автобус из Таллина приезжает в шесть часов.* (1) 'Buss Tallinnast saabub kell kuus'
- 3) *Автобус едет в Таллин в шесть часов.* (1) 'Buss läheb Tallinna kell kuus'

Auto seisoo parkkipaikalla (lause 17)

- 1) *Авто на парковке.* (1) 'Auto on parkas'
- 2) *Машина припаркована на стоянке.* (1) 'Auto on pargitud parklasse'
- 3) *Машина стояла на парковке.* (1) 'Auto seisis parklas'

Minä en tanssi valssia (lause 3)

- 1) *Я танцую вальс.* (1) 'Ma tantsin valssi'

Lapsset kuuntelevat musiikkia (lause 11)

- 1) *Дети занимаются музыкой.* (1) 'Lapsed tegelevad muusikaga'

Eeltoodud vastused kinnitavad Muikku-Weneri seisukohta, et kontekstil on tõesti suur mõju lausete terviksisu mõistmisel. Kui mingisugune sõna jääb informandile täiesti arusaamatuks, siis on tal võimalik tugineda tundmatut sõna ümbritsevatele tekstile, kasutada oma varasemaid keelekogemusi ja teadmisi maailmast.

2.5.3. Lauserühm 3 ehk minimaalne seos originaaltõlkega

Kolmandasse rühma kuuluvad laused, mille tähendus ei realiseerunud pakutud tõlkevastustes. See tähendab, et selle rühma soomekeelsete lausete konstruktsioonid olid informantidele raskesti mõistetavad ning kõik pakutud tõlkevariandid olid väga erinevad. Kuna iga vastus on unikaalne, ei ole võimalik sarnaste vastuste sagedust

eraldi välja tuua. Selleks, et teada saada, miks tekitasid käesolevasse rühma kuuluvad laused mõistmisraskusi, valis uurimuse autor põhjalikumaks analüüsiks välja need laused, mis olid kõige sagedamini valesti tõlgitud, aga siiski säilitasid loogilist mõttesuunda ning olid ka põhjendatud informantide poolt. Täiesti valesti või poolikult tõlgitud laused otsustas käesoleva uurimuse autor analüüsist välja jätta. Nendega arvestati ainult statistiliste andmete koostamisel.

Nii sai näiteks uue konteksti lause *Tämä sana on sinulle tuttu* (lause 7):

- 1) *Он и твой знакомый.* 'Ta on ka sinu tuttav'
- 2) *Сегодня мы познакомились.* 'Täna me saime tuttavaks'
- 3) *Сегодня смогу тебе позвонить.* 'Täna ma saan sulle helistada'

Комментар:

„*Tämä – täna*, sana poxoxe na saan. *Tuttu* чем-то toru напoxинает“ (ee „*Tämä – täna*, sana on sarnane sõnaga saan. *Tuttu* meenutab sõna toru.“)

- 4) *Это для тебя новое.* 'See on sinu jaoks uus'

Комментар:

„*Tuttu* это как *tuttuus* по-эстонски.“ (ee „*Tuttu* on nagu *tuttuus* eesti keeles“)

- 5) *Сегодня мы с тобой познакомились.* 'Täna saime sinuga tuttavaks'
- 6) *Приятно с тобой познакомиться.* 'Meeldiv sinuga tutvuda'

Комментар:

„Пoxoxe на эстонское *tuttavaks saada*.“ (ee „Sarnane eestikeelse väljendiga *tuttavaks saada*“)

- 7) *Там все знакомо.* 'Seal on kõik tuttav'

Informantide kommentaaridest selgub, et paljud lähtusid eesti keele kogemusest ja loogikast, mis aitas luua uue tähenduse. Vene emakeelega inimesed ei pööra eriti tähelepanu morfoloogilistele tunnustele, vaid tuginevad sõnade ortograafiapildile ning assotsieerivad pähe tulnud eesti keeles olemas olevaid sõnu soome keelega. Siis kui eesti keelest abi ei leitud, paigutati tõlkelausesse mõnikord sõnu, mis kõlavad sarnaselt emakeeles (*tämä* ja *там* 'seal'). Selline lähteprintsip kehtib enamikul juhtudel. Lisaks sellele mõjutab informantide vastuseid ka silmaring, mistõttu

pakkusid mõned vastajad lauses *Isä lukee paljon venäläisiä romaaneja* sõnale *romaneja* vasteid *Rumeenia* ja *Itaalia*, viidates geograafilisele üksusele. Kas mõjutas sellist valikut häälikuline sarnasusvõi kirglik huvi ümbritseva maailma vastu?

Isä lukee paljon venäläisiä romaaneja (lause 5)

- 1) *Папа сказал, что в Румынии много русских.* 'Isa ütles, et Rumeenias on palju venelasi'
- 2) *У папы много друзей русских.* 'Isal on palju sõpru venelasi'
- 3) *Папа просит дедушку о чем-то.* 'Isa palub vanaisa millestki'
- 4) *Отец насчитал много русских в Италии.* 'Isa luges/loetles palju venelasi Itaalias'

Arusaamisprotsessi komponentide jaotus ja suund on väga individuaalsed ja sõltuvad keeleõppija kogemustest ja varasematest teadmistest (Kaivapalu 2015: 70).

Vieras mies vastasi meille (lause 8)

- 1) *Все-таки нам ответили.* 'Meile siiski vastati'

Kommentaar:

„*Vieras mies* – просто предположение, *vastasi meille* похоже на *vastasid meile*“

(ee „*Vieras mies* – lihtsalt oletus, *vastasi meille* sarnane *vastasid meile*’)

Huvitav on siin see, et informant on verbi vene keelde tõlkinud umbisikulises vormis, aga eestikeelse fraasi kirjutanud kommentaaris isikulises tegumoes. Siit paistab läbi vene keele mõju eesti keelele – vene keeles langeb verbi umbisikuline vorm vormiliselt isikulisega kokku ja see kantakse üle eesti keelde. Eestikeelses kommentaaris oleks korrektne selgitus olnud 'vastati meile', lähtudes venekeelsest tõlkest.

- 2) *Вера ответила нам на письмо.* 'Vera vastas meie kirjale'

Kommentaar:

„Здесь первое слово похоже на наше русское имя. Дальше мне показалось, что *mies* это *meile* т.е. нам. *Meille* – как по-русски *мэйл* или *письмо*.“

(ee „Siin esimene sõna sarnaneb meie vene nimega. Edaspidi mulle tundus, et *mies on meile. Meille* – nagu vene keeles *meil* või *kiri*.“)

3) *Мужчина ответил по мэйлу.* 'Mees vastas meili teel'

Suur tähendus sugulaskeelte mõistmisprotsessis on lingvistilistel teadmistel (Hufeisen, Marx 2007: 308, Singer 2007: 343, viidatud Muikku-Werner 2014: 102 järgi). Selle all mõeldakse tihti sõnavara ja vorme, aga tuleks arvesse võtta ka tekstuaalset metafunktsiooni. Tekst toimib teatud kontekstis, kus lingvistilised üksused on valikulised või kombineeruvad erineval viisil, aga ka teksti looja ja lugeja hindavad selle õnnestumist vastavas situatsioonis. Emakeeles lugev inimene ei pööra tavaliselt tähelepanu sellele, kas teksti väljendid on loogiliselt järjestatud. Alles siis, kui tekstikomponentide kokkuseobimatus tundub suureneb, märkab lugeja tekstis mingeid kõrvalekaldeid. On tõenäoline, et erinevad ootused käivad ka muudes keeltes tekstide kohta ja temaatiline terviklikkus mõjutabki sisu mõistmist. (Muikku-Werner 2014: 102–103)

Lausele *Vieras mies vastasi meille* pakuti väga loogilisi tõlkeid vaatamata sellele, et nad ei vastanud ootuspärasele tõlkevariandile. Lause komponendid sobivad kokku ning seetõttu ei märganud informandid kõrvalekaldeid, mida mainib Pirkko Muikku-Werner.

Väga suurt osa mängivad soome keele kui L2 mõistmisel ka isiklikud assotsiatsioonid ja fantaasiavõime ning muude võõrkeelte oskus.

Poika odottaa kun lääkäri tulee paikalle (lause 18)

1) *Мальчик ждет пока не загорится зеленый свет.* 'Poiss ootab, kuni roheline tuli põlema läheb'

Kommentaar:

„*Poika* – pois, *odottaa* – ootab, *kun* – kuna, *lääkäri* – предположила, что *зеленый*, а то какого же еще света он может быть. *Tulee* – tuli, как в эстонском. *Tuli paikalle* – предположила, что это оборот такой в финском.“

(ee „*Poika* – poiss, *odottaa* – ootab, *kun* – kuna, *lääkäri* – oletasin, et *roheline*, muidu missugust veel värvi see olla võib. *Tulee* – tuli, nagu eesti

keeles. *Tuli paikalle* – oletasin, et see on selline väljend/konstruksioon soome keeles“.)

2) *Мальчик ждет около озера.* 'Poiss ootab järve ääres'

Kommentaar:

„Похоже на английское слово *lake* – *озеро*.“ (ee „Sarnane ingliskeelse sõnaga *lake* – *järv*“.)

3) *Сына ждали в определенном месте.* 'Poega oodati teatud kohas'

Käesoleva lause puhul ei aidanud lähtumine inglise keelest ja assotsiatsioon sõnaga *lake* viis vastajat valele teele. Annekatrin Kaivapalu (2015) jagas oma teadusartiklis sarnast kogemust eesti õpilastega, kes pidid mõistma soome keelt, lähtudes emakeelest. Eesti õpilased lähtusid aga enim varem õpitud võõrkeelest, milleks osutus inglise keel, kuid selline seos ei pruukinud olla alati efektiivne. Nii näiteks sõna *halpahintainen* oli tõlgitud nagu *poolaeg* 'half-time' ja *tähestik* 'alphabet', samas ka sõna *hint* 'vihje' põhjal pakuti *halb eelaimdus*, *halvaendeline* ja *halba aimama*. Kusjuures sõna *historia* oli kõigile testis osalenutele arusaadav. Lisaks inglise keelele toetusid Kaivapalu uurimuse eesti informandid ka vene keele teadmistele. Sellest lähtudes tõlkisid nad järgmisi sõnu: *musiikki* 'muusika', *historia* 'ajalugu', *komedia* 'komöödia', *symboloida* 'sümboliseerima'. Mõned jõudsid samade sõnade tähenduse mõistmiseni kreeka, ladina ja hispaania keele kaudu. Vaatamata sellele, et neid keeli polnud vastajad varem õppinud, oli neil piisavalt keelelisi kokkupuuteid selleks, et nende kaudu soomekeelseid sõnu mõista. (Kaivapalu 2015: 64–65)

Viimasel ajal on hakatud rohkem rääkima sellest, et vastastikune mõistmine puudutab ka muid keeli peale lähedaste sugulaskeelte. Mitmekeelse kommunikatsiooni vaatenurgast oleks see dünaamiline protsess, mitte keele loomulik (kaasasündinud) omadus. Tähelepanu on siis sellel, kuidas kuulaja oma passiivsete keeleteadmistega või varieteediga jälgib keelelist tegevust, mille juures aktiveerub lingvistiliste, mentaalsete, interaktiivsete ja kultuuridevaheliste pädevuste kogum. (Muikku-Werner 2014: 115)

Kui õppijad ei oska sihtkeelsele konstruksioonile emakeele või sihtkeele alusel vastet leida, toetuvad nad teadmistele muudest varem õpitud keeltest. Eriti aktuaalne on käesolev strateegia laen- ja võõrsõnade puhul. Maria Heinoneni (2014) uurimuses

käsitletud eestikeelses üksiksõnatestis lähtusid näiteks soome õpilased kõige sagedamini inglise ja rootsi keelest: *privileeg* 'etuoikeus', *biifsteek* 'pihvi', *poksida* 'nyrkkeillä'. Rootsi keelset vastet 'röva' meenutas aga näiteks sõna *röövida* 'ryöstää, ryövätä, rosvota'. (Heinonen 2014: 33–35, viidatud Kaivapalu 2015: 64 järgi)

Ilmselge, et lähtumine mittesugulaskeelest ei aita eriti kaasa, kuna tähenduste kokkulangevus on väga väike. Nagu siinses töös oli varem selgitatud, on retseptiivne mitmekeelsus kognitiivne protsess, mida õppija ei ole võimeline kontrolli all hoidma. Keele mõistmine toimub alateadlikult ning strateegiate väljatöötamine ei kehti spontaanse kõne ajal, kui õppija ei ole neid strateegiaid eelnevalt kasutanud. Paljud informandid jätsid lausetesti lõppu kommentaare ja selgitasid raskusi, mis tekkisid soomekeelsete lausete tõlkimisel. Kõige populaarsemaks osutus selgitus, et soome keele häälikusüsteem ja konsonantide paigutus sõnade sees takistavad mõistmist. „Liiga palju tähti on järjest ning sõnad on pikad. Kunagi olen näinud isegi nelja ä-d ühes soomekeelses sõnas!”, jagas kogemust üks vastajatest. Paljud tunnistasid, et pidid lauset mitu korda kõva häälega lugema, et oleks võimalik saada lause sisust aru kasvõi enda hääldamise põhjal. Ühe sellise raske lausena nimetati ***Kaikki kollegat olivat konttorilla***, kus lause viimane käändsõna assotsieerus ikkagi selliste sõnadega nagu *kontroll* ja *kontrollima* konsonantide rohkuse tõttu.

***Kaikki kollegat olivat konttorilla* (lause 16)**

- 1) *Порой нужно проверять коллег.* 'Vahel peab kolleege kontrollima'

Kommentaar:

„*Kollegat – kolleegid, konttorilla – kontroll* (почему грамматику так поставила сама не знаю)“ (ee „*Kollegat – kolleegid, konttorilla – kontroll* (miks grammatikat panin niiviisi, ei tea).)'

- 2) *Коллеги что-то проверяют.* 'Kolleegid kontrollivad midagi'
- 3) *Всех коллег проверили.* 'Kõiki kolleege kontrolliti'
- 4) *Коллегу нужно проверять.* 'Kolleegi peab kontrollima'

Siin pakutud tõlgetest selgub ka see, et lähtuti sõnatüvest ning mitte keegi ei pööranud tähelepanu sõna lõpposale, kust võiks alalütleva käände ära tunda. Võib-olla oleks käändelõpp selgemini läbinähtav, kui informantidele pakutaks testi mõnes vene keele sugulaskeeles. Soomlaste ja eestlaste puhul on Muikku-Werner (2014)

näiteks märganud, et nad on võimelised eraldama nii leksikaalseid kui ka morfosüntaktilisi üksuseid ning kui semantiline pool jääb arusaamatuks, tuntakse suure tõenäosusega ära vähemalt käändelõpp.

(6) (ee) Soome Instituut asutati --- *Soome ja Eesti vaheliste sidemete tugevdamiseks*.

(sm) 'Suomi-instituutti perustettiin --- *Suomen ja Viron välisten suhteiden vahvistamiseksi*.'

Selles näites tekitas rohkem probleeme sõna 'tugevdamiseks', mille puhul pakuti soomekeelseid vasteid 'turvaamiseks', 'tiukentamiseks', 'tukemiseks'. Siit on näha, et soomlased tundsid translatiivi väga selgelt ära ja mõne variandi puhul olid peaaegu õige tähenduseni jõudnud tänu kontekstile. (Muikku-Werner 2014: 108)

Lause number 20 ehk *Saaran sormessa oli kaunis kultasormus* osutus vale mõistmist provotseerivaks selles sisalduva eesnime *Saara* tõttu. See, kes ei saanud aru, et tegemist on naise nimega, tõlkis ülejäänud komponente kas osaliselt või täiesti valesti. Üldjuhul oli lause hästi mõistetud, arvestades kõiki vastuseid, aga siiski oli huvipakkuvaid vastuseid, mis sisaldasid uut konteksti.

Saaran sormessa oli kaunis kultasormus (lause 20)

1) *Сааран Сормесса была красивой достопримечательностью*. 'Saaran Sormessa oli ilus vaatamisväärsus'

2) *На острове была красивая культура*. 'Saarel oli ilus kultuur'

Kommentaar:

„*Saaran* похоже на *остров*. Я точно поняла, что *была красивая – oli kaunis*.“

(ee „*Saaran* on sarnane sõnaga *saar*. Ma sain kindlasti aru, et *oli kaunis*.“)

3) *Сарафан выступающего был красивый и аккуратный*. 'Esineja sarafan oli ilus ja korralik'

Kommentaar:

„Долго думала над первым словом. По словам *kaunis* и *kultasormus*, я подумала, что красивый и культурный (аккуратный) может быть сарафан например. Сарафан мог быть у выступающего.“

(ee „Kaua mõtlesin esimese sõna peale. Sõnade *kaunis* ja *kultasormus* järgi mõtlesin, et *ilus* ja *kultuurne* (*viisakas/korralik*) võib olla sarafan näiteks. Sarafan võis olla esinejal.“)

4) *У той девушки было красивое кольцо.* 'Tol neiul oli ilus sõrmus'

Üks vastaja selgitas testi lõpus, et üldjoontes olid kõik laused arusaadavad, problemaatiliseks osutus aga mõnikord mõista, kas tegemist on nimega või päris sõnaga. Siinse lausenäite põhjal oli seda ilusti näha.

Lause *Ostan mustikoita ja mansikoita* tõlkevariant oli ühel informandil väga huvipakkuv, aga jäi kahjuks põhjendamata. Kas tekkis selline ettekujutus inimest ümbritseva keskkonna põhjal või leidub sellele vaste hispaania keelest, mille oskust mainis vastuse autor enne ülesande sooritamist? Eesti keele oskust hindas ta 10 palliga, kuigi aru sai vaid esimesest sõnast.

Ostan mustikoita ja mansikoita (lause 13)

1) *Куплю какие-то каши.* 'Ostan mingisuguseid putrusid'

Paljud põhjendasid lisaks, et vastamisel aitas peale eesti ja soome keele sarnasuse ka lai silmaring, elementaarsete teadmiste olemasolu, loogika ja sõnade keti üle järelemõtlemine. Kahjuks ei olnud selline lähtumine alati suureks abiks ning teatud juhtumitel segas mõistmist. Sellele viitavad näiteks vastused sellistele lausetele nagu *Koiralla on musta nenä ja valkoiset korvat* ja *Kaikki eurooppalaiset osaavat englantia.*

Koiralla on musta nenä ja valkoiset korvat (lause 19)

1) *Кот черного цвета с белыми пятнами.* 'Kass on musta värvi valgete täppidega'

Kommentaar:

„Musta – must, valkoiset korvat – valge karvuline (обычно такими цветами котов описывают)“ (ee „Musta – must, valkoiset korvat – valge karvuline (tavaliselt iseloomustatakse kasse selliste värvidega).“)

2) *Собака темного цвета с белыми пятнами.* 'Koer on tumedat värvi valgete täppidega'

Kommentaar:

„*Korvat* – подумала, что *пятна*, хотя может быть и *шерсть*.“ (ee „*Korvat* – mõtlesin, et see on *täpid*, aga võib-olla ka *karv*.“)

Kaikki eurooppalaiset osaavat englantia (lause 16)

1) *Два европейца участвуют в соревнованиях.* ’Kaks eurooplast osalevad võistlustel’

Kommentaar:

„Я поняла, что два европейца, а дальше стала думать, где они могут участвовать.“ (ee „Ma sain aru, et kaks eurooplast on, aga edaspidi hakkasin mõtlema, kus nad võivad osaleda“)

Mõnikord osutus problemaatiliseks sõnaliigi äratundmine, nagu oli märgata ka lauserühmas nr 2, kus pakutud tõlkevastused kattusid osaliselt originaaltõlkega. Seal oli juhtumeid, et teatud sõna mittemõistmine ei takistanud üldmõistmist. Vaatamata sellele leidis ikkagi juhtumeid, kus ühe sõna problemaatilisus tekitas raskusi kogu lausesisu mõistmisega. Näiteks peeti määrsõna *tänään* ainsuse esimeses pöördes olevaks verbiks, ning informant lähtus tõlkimisel ainsuse esimese isiku verbiparadigmast eesti keeles.

Tänään on tuulinen päivä (lause 2)

1) *Спасибо за этот день.* ’Täna selle päeva eest’

Sõnale *menee* mõtles aga üks informant välja vaste *meeldima*, mis küll aga väiksemal määral kattub eesti sõnaga ning oluliseks faktoriks on ka see, et see ei riku konteksti.

Turisti menee museoon (lause 14)

1) *Туристам нравятся музеи.* ’Turistidele meeldivad muuseumid’

Kommentaar:

“*Turisti* – *turistid* (sarnane), *museoon* (как-то туристы с музеем ассоциируются)”

(ee „*Turisti* – *turistid* (sarnane), *museoon* (turistid assotsieeruvad muuseumiga kuidagi).“)

Mõned töid välja, et kõige raskem oli mitte sisust arusaamine, vaid korrektne tõlge. Selle all mõeldi grammatilisi seoseid sõnade vahel nagu lauses *Auto seisoo parkkipaikalla*. Paljud tunnistasid, et kui eesti keele tase oleks kõrgem, siis oleksid nad võimelised soome keelest kindlasti paremini aru saama. Selliseid kommentaare oli tihtipeale jäetud kas testi lõpus, kus paluti kommenteerida testi raskuse astet, või isiklikes vestlustes eraldi.

***Auto seisoo parkkipaikalla.* (lause 17)**

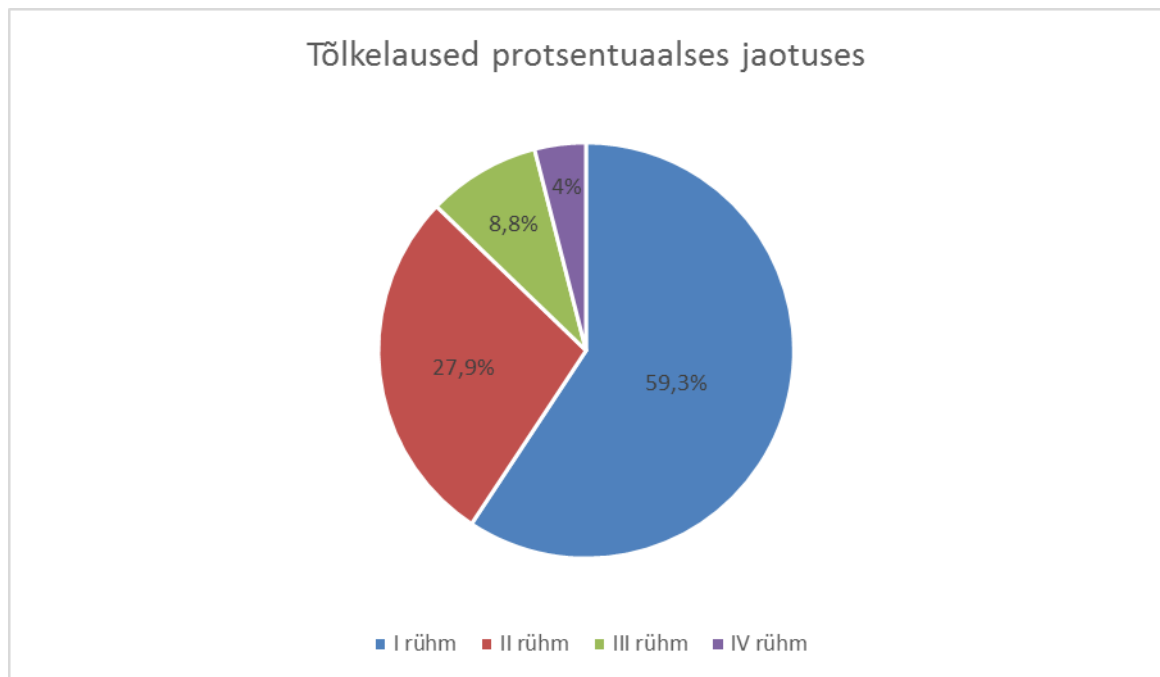
- 1) *Тут нельзя парковать машину.* 'Siin ei tohi autot parkida'

2.5.4. Uurimuse statistilised andmed ja tulemuste kokkuvõte

Kokku oli võimalik saada 580 vastust, mis olid jagatud nelja rühma:

1. Täiesti õigesti tõlgitud laused (soomekeelse lause tähendus ja grammatika on täies mahus õigesti edasi antud)
2. Vastused, mis sisaldavad 1–2 leksikaalset või grammatilist viga (lause kui terviku tähendusest on õigesti aru saadud ning need vead ei takista lause kui terviku mõistmist)
3. Vastused, kus lause kui terviku tähendus tõlkes ei realiseeru (lausele on pakutud täiesti uus tõlge, mis ei seostu ootuspärase tõlkega)
4. Tõlkimata laused.

Suurim osa vastustest kuulub esimesse rühma, kus oli 344 täiesti õigesti tõlgitud lauseid. 162 vastust paigutati aga teise rühma, kus oli 1–2 leksikaalset või grammatilist viga. Kolmandasse rühma kuulub 51 vastust ning neljandasse jäi ainult 23. Protsentuaalset jaotuvust kajastab joonis 1.



Joonis 1. Tõlkelaused protsentuaalses jaotuses (I rühm – 59,3%; II rühm – 27,9%; III rühm – 8,8%; IV rühm – 4%)

Joonise 1 statistilistest andmetest selgub, et üle poole lausetest tõlgiti täiesti õigesti, rohkem kui üks neljandik sisaldas aga 1–2 leksikaalset või grammatilist viga ning ainult 8,8% vastustest sisaldavad uut konteksti, mis ei seostu originaaliga ning alla viie protsendi lausetest jäid tõlkimata.

Testis osalenud informantide keskmine vanus oli *ca.* 25 aastat ning aritmeetiline keskmine eesti keele oskus vastajate hinnangul oli 8,3 (hinnangud anti 10 palli skaalal). Peale eesti keele kui teise keele oskuse nimetasid vastajad ka muid võõrkeeli, mis said kaasa aidata joonisel 1 esitatud tulemustele. Vaatamata sellele oli kõige suurem abi siiski heast eesti keele oskusest, kuna laused olid koostatud sellisel viisil, et informant näeks läbipaistvust eesti keele kui L2-ga. Kui mõni sõna või lauseosa näis ikkagi võõras olevat, toetusid vastajad varem õpitud keeltele või hoopis emakeelele. Mõnikord oli sellest abi, kuna mõned sõnad eksisteerivad sarnasel kujul ka inglise (*historia* 'history') või vene (*лääkäri* 'лекарь') keeles. Alati ei olnud sellest strateegiast abi, kuna oluline oli siiski märgata sarnaseid ja erinevaid komponente keelte vahel. Kui informant suutis tuvastada, mis on lähte- ja sihtkeelses sarnast ning missuguseid erinevusi leidub, siis oli tal lihtsam testiga hakkama saada. Lisaks sellele mängis suurt rolli ka kontekst. Siis kui ühest või teisest sõnast oli raskem aru saada, toetusid informandid seda sõna ümbritsevatele tekstile ja oskasid

luua loogilisi tõlkevariante. Enamikul juhtumitest oli sellest kasu, kuna vene emakeelega inimesed ei näe morfoloogilisi formatiive eesti ja soome keele vahel ja toetusid ortograafiale ja kontekstuaalsele sisule. Mõnikord viis aga kontekst siiski valele teele, sest ainult kontekstuaalsest lähtumisest ei piisa, et uuest keelest aru saada. Siin võis tekitada probleeme ebapiisav eesti keele oskus või nõrk metalingvistiline teadlikkus. Üldjuhul toetusid informandid suuremal määral eesti keelele ning lisasid isiklikes kommentaarides, et lai silmaring ja teadmised maailma kohta aitasid luua loogilist tõlget lausele neile esmapilgul täiesti tundmatus keeles.

Testis oli võimalik saada maksimaalselt 20 punkti, sealjuures anti 1 punkt täiesti õigesti tõlgitud lause eest ja 0,5 punkti, kui tõlge sisaldas 1–2 grammatilist või leksikaalset viga. Analüüsides saadud punktide statistikat, jagas magistritöö autor saadud tulemused kaheks: alla 16-punktilised ja üle 16-punktilised tööd. Punktide kalkuleerimise tulemusel selgus, et alla 16-punktiliste tööde omanike aritmeetiline keskmine eesti keele oskuse kohta oli 7,8 ning enamasti oskasid nad 2–3 võõrkeelt. Üle 16-punktilised tööd näitasid, et nende omanike eesti keele oskus on kõrgem ehk *ca.* 9,1 ja lisaks oli nende võõrkeelteoskus mitmekesisem. Kõige parema tulemuse said kaks tööd, mille punktisumma oli 18,5 punkti. Mõlemad informandid hindasid oma eesti keele oskust 10 punktiga ning peale eesti ja inglise keele oskuse mainisid ka saksa, taani, norra ja prantsuse keele oskust, mis tõestab seda, et kõrge eesti keele tase aitab mõista soome keelt ning lisaks sellele aitab kaasa ka muude võõrkeelte oskus, mis laiendab inimese silmaringi ja arendab metalingvistilist teadlikkust. Kui inimene oskab mitut võõrkeelt, on tal lihtsam uue keelega toime tulla, kuna alateadlikult on tal juba kasvõi vähemal määral ettekujutus, missuguseid üldiseid komponente võivad erinevad keeled sisaldada ja missugused seosed tekivad erinevate keelte vahel. Samuti on ta psühholoogiliselt valmis uueks informatsiooniks ja ei karda seda vastu võtta, võrreldes nende inimestega, kellel ei ole võõrkeelte õppimisega nii palju kogemusi.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö põhifookuseks oli retseptiivne mitmekeelsus ning selle praktiline käsitlus ja realiseeruvus lähedaste sugulaskeelte vahel. Töö autori põhisõnumiks oli motiveerida inimesi uute keelte avastamisele ja innustada neid kasutama retseptiivset mitmekeelsust sagedamini reaalses suhtlussituatsioonides. Kui keelte tüpoloogiline sarnasus on suur, ei teki keelekasutajatel probleeme, et üksteise emakeelt mõista. Sellist suhtluspraktikat rakendavad edukalt näiteks Skandinaavia rahvad ning varasemates uurimustes on tuvastatud, et ka eesti ja soome keele kõnelejad on võimelised kommunikeerima omavahel ilma varasemate keeleõpinguteta. Keerulisem on aga siis, kui inimese emakeel ei ole sihtkeele sugulaskeel. Sel juhul toimib retseptiivne mitmekeelsus nende teadmiste põhjal, mis on keelekasutajal juba olemas.

Anna Verschiku (2012), Annekatrin Kaivapalu ja Maisa Martini (2015) ning Olga Kulaki (2015) varasemate uurimuste põhjal anti töös ülevaade sellest, kuidas funktsioneerib retseptiivne mitmekeelsus L2 kaudu eestivenelaste näitel, kelle puhul toimib eesti keel soome keele mõistmisel lähtekeelena. Anna Verschiku saadud tulemustest selgus, et eestivenelased suhtlevad soomlastega kas eesti keeles või segakeeles, milles eksisteerivad elemendid mõlemast, nii eesti kui soome keelest, ning mõnikord sattuvad vestlusesse ka venekeelsed sõnad. Annekatrin Kaivapalu ja Maisa Martin (2015), kes uurisid sarnasuskomponentide tunnetust eesti ja soome keele vahel, viitavad sellele, et vene emakeelega keelekasutajad näevad eesti ja soome keele vahelisi sarnasusi pelgalt ortograafia tasandil ning on võimelised eristama tähti või sõnaosa. Soomlased ja eestlased tuginevad siiski rohkem paradigmaatilistele seostele keelte vahel ning saavad rohkem toetuda ajaloolisele ja kultuurilisele taustale, mis aitab mõistmisele kaasa. Vene keele kõnelejal sellised seosed aga puuduvad ning seetõttu märkasid nad kõige rohkem erinevusi eesti ja soome keele vahel. Lisaks sellele käsitles magistritöö autor ise retseptiivse mitmekeelsuse toimimisviisi L2 kaudu varasemas bakalaureusetöö uurimuses (Kulak 2015), kus vene emakeelega õpilased pidid tõlkima soomekeelseid sõnu oma emakeelde, toetudes eesti keele oskusele. Uurimuse tulemused näitasid, et mida

paremini oskas inimene eesti keelt ning mida rikkalikum oli tema võõrkeelteoskus, seda paremini sai ta soomekeelsetest sõnadest aru.

Soome keele mõistmine L2 kaudu on tänapäeval uudne teema ja seda oli uuritud siinamaani vaid sõnavara tasemel. Ilona Paajaneni ja Pirkko Muikku-Weneri (2012) uurimus sellest, kuidas soomlased mõistavad eesti keelt süntaktilisel tasemel, andis väärtuslikku tuge käesoleva magistritöö uurimuse jaoks eestivenelastega, kes pidid tõlkima lihtsaid soomekeelseid lauseid lähtudes eesti keele oskusest. Ilona Paajanen ja Pirkko-Muikku Werner (2012) töid esile konteksti väärtust lausete mõistmisel ning aastal 2014 ilmunud Pirkko Muikku-Weneri artikkel ko-teksti ja konteksti rollist eesti keele mõistmisel kinnitas, et kontekstil oli suur mõju sihtkeelest arusaamisel.

Toetudes varasematele teadusartiklitele retseptiivse mitmekeelsuse realiseeruvusest L2 kaudu ja konteksti rolli olulisusest, viidi siinses magistritöös läbi praktiline uurimus sellest, kuidas eestivenelased mõistavad lihtsaid soomekeelseid lauseid eesti keele baasil. Uurimuse eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas eesti keele oskus aitab kaasa selleks, et soome keelest aru saada, missugused strateegiad ja tööriistad on keeleteadajatele toeks, millest lähtutakse lausete mõistmisel kõige rohkem ning mis tekib siis, kui inimene ei näe sarnasusseoseid lähtekeele ehk eesti keele ja soome keele vahel. Selleks viidi läbi test, mis sisaldas 20 soomekeelset lauset. Uurimusest võttis osa 29 eestivenelast, kelle ülesandeks oli tutvustada oma võõrkeelteoskust, hinnata seda 10 palli skaalal enesehinnangu järgi ja tõlkida testilaused emakeelde ehk vene keelde. Vajadusel paluti informantidel põhjendada oma tõlkevalikuid ning testi lõpus paluti jätta kommentaar testi raskuse astmest. Laused olid koostatud võimalikult lihtsalt, ei sisaldanud keerulisi konstruktsioone ega sõnu, et informandid suudaksid leida rohkem sarnasusi eesti keelega. Lõppanalüüsis jaotas uurimuse autor kõik tõlkelauseid nelja rühma: täiesti õigesti tõlgitud laused; 1–2 leksikaalset või grammatilist viga sisaldavad laused; laused, mille tähendus tõlkes ei realiseeru ning mille tõlge ei seostu ootuspärase tõlkega; tõlkimata laused. Detailsem ülevaade anti vaid teise ja kolmanda rühma põhjal, täiesti õigesti tõlgitud lausete ja tõlkimata lausetega arvestati vaid statistiliste andmete kalkuleerimisel.

Tulemused näitasid, et kõige paremini said testiga hakkama need informandid, kellel oli kõrgem eesti keele oskuse tase nende enesehinnangu järgi ning silmapaistvate tulemuste eelduseks osutus rikkalik muude võrkeelte taust. Käesolev fakt tõestas seda, et varasemad võrkeelte õppimise kogemused aitavad uute keelte mõistmisel kaasa, kuna sellisel keelekasutajal on arenenum metalingvistiline teadlikkus, avaram silmaring ning rohkem julgust ja avatust tundmatu informatsiooni vastuvõtmisel. Inimene oskab alateadlikult hinnata ja analüüsida üldisi keelelisi komponente, märgata rohkem erinevusi ja sarnasusi keelte vahel ning seostada juba olemasolevaid teadmisi lausekontekstiga. Seega võib järeldada, et soomekeelsete lausete mõistmisel L2 kaudu aitab kindlasti kaasa hea eesti keele oskus, muude võrkeelte oskus, lai silmaring ja võime toetuda lausekontekstile. Selliste pädevuste sümbioosi lõpptulemuseks on edukas arusaam lihtsatest soomekeelsetest lausetest ning loomulikult ka võime vajadusel keelega toime tulla reaalses suhtlussituatsioonis soomlastega.

Käesolev valdkond on veel siiski uudne ja eeldab edasisi uurimusi detailsemate tulemuste saamiseks ja retseptiivse tunnetuse arendamiseks L2 kaudu. Inimesed ei ole tihti teadlikud, et keeleõpe või võrkeelest arusaamine ei ole nii keeruline, kui see võib tunduda alguses. Selleks, et eestivenelased oleksid julgemad soomlastega suheldes, tuleb välja töötada eri strateegiaid, mis sobiksid just nendele keelekasutajatele, kelle emakeel ei ole sihtkeele sugulaskeel. Uued uurimused ja strateegiad peavad motiveerima eestivenelasi rakendama retseptiivset mitmekeelsust praktikas, mis näitaks meie riigi tolerantsust naaberrahvaste suhtes.

KIRJANDUS

Bahtina, Daria, Jan D. ten Thije, Frank Wijnen 2013. Combining cognitive and interactive approaches to lingua receptiva. – International Journal of Multilingualism 10, 2, 159–180.

van Bezooijen, Renee, Charlotte Gooskens 2007. Interlingual text comprehension. Linguistic and extralinguistic determinants. – Jan D. ten Thije, Ludger Zeevart (Eds.). Receptive Multilingualism. Linguistic Analyses, Language Policies and Dialectic Concepts. Amsterdam: John Benjamins, 249–263.

Erelt jt = Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Enn Veldi 2012. Eesti-inglise keeleteaduse sõnastik. Teine, täiendatud ja parandatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Fasmer = Фасмер, Макс 1967. Этимологический словарь русского языка. Том II. Москва.

Härmävaara, Hanna-Ilona 2013. Kielten samankaltaisuus monikielisen suomalais-virolaisen vuorovaikutuksen resurssina. – Lähivõrdlusi. Lähivertailuja 23, 60–88.

Kaivapalu Annekatrin 2010. Metalingvistiline teadlikkus võõrkeeleeõppes: oma keel võõras peeglis. – Lähivõrdlusi. Lähivertailuja 19, 160–176.

Kaivapalu Annekatrin 2015. Eesti ja soome keele vastastikune mõistmine üksiksõna- ja tekstitasandil: lingvistilised tegurid, mõistmisprotsess ja sümmeetria. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 11, 55–74.

Kaivapalu Annekatrin, Maisa Martin 2015. Kuidas mõjutab emakeel keeltevahelise sarnasuse tunnetamist? – Emakeele Seltsi aastaraamat 60, 74–100.

Kontrapunkt; <https://tv.nrk.no/serie/kontrapunkt>. Vaadatud 19.03.2017.

Kulak, Olga 2015. Kuidas vene emakeelega õpilased soomekeelsetest sõnadest aru saavad? Bakalaureusetöö. Tartu Ülikooli eesti keele võõrkeelena osakond.

- Kulonen jt = Kulonen, Ulla-Maija, Eino Koponen, Satu Tanner, Kirsti Aapala, Riho Grünthal, Erkki Itkonen, Maria Laurila, Meri Puromies, Klaas Ph. Ruppel 2001.** Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja. 2 painos. Jyväskylä: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Muikku-Werner, Pirkko 2013.** Vironkielisen tekstin ymmärtäminen suomen kielen pohjalta. Lähivörtlusi. Lähivertailuja 23, 210–237.
- Muikku-Werner, Pirkko 2014.** Ko-teksti ja viron ymmärtäminen lähisukukielen pohjalta. – Lähivörtlusi. Lähivertailuja 24, 100–124.
- Muikku-Werner, Pirkko, Maria Heinonen 2012.** Lumesadu – “tarina” vai “lumikasa” vai ei kumpikaan? – Lähivörtlusi. Lähivertailuja 22, 157–187.
- Paajanen, Iiona, Pirkko Muikku-Werner 2012.** Tee on kitsas – onko ’tee kitkerää’ vai oletteko ’te saita’? – Lähivörtlusi. Lähivertailuja 22, 219–258.
- Rehbein, Jochen, Jan D. ten Thije, Anna Verschik 2011.** Lingua Receptiva (LaRa) – Remarks on the Quintessence of Receptive Multilingualism. – International Journal of Bilingualism 16, 3, 248–264.
- Ribbert, Anne, Jan D. ten Thije 2006.** Receptive multilingualism in Dutch-German intercultural team cooperation – Receptive Multilingualism 6, 2007. Edited by Jan D. ten Thije, Ludger Zeevaert, 73–101.
- Ringbom, Håkan 2007a.** Cross-linguistic Similarity in Foreign Language Learning. – Second language acquisition 21. Clevedon, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters Ltd.
- Ringbom, Håkan 2007b.** Actual, perceived and assumed cross-linguistic similarities in foreign language learning. – Kieli oppimisessa. Language in learning. AFinLan vuosikirja 65, 183–196.
- Verschik, Anna 2012.** Practicing receptive multilingualism: Estonian-Finnish communication in Tallinn. – International Journal of Bilingualism 16, 3, 265–286.

Wessén, Elias 1993. Våra ord: Deras uttal och ursprung. Andra upplagan. Engers Boktryckeri A/S. Otta.

Zeevaert, Ludger 2007. Receptive multilingualism and inter-Scandinavian semicommunication. – Receptive Multilingualism 6, 2007. Edited by Jan D. ten Thije, Ludger Zeevaert, 103–135.

Kaudviited

EKR = Euroopa keeleõppe raamdokument: õppimine, õpetamine, hindamine. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

Halliday, Michael A. K. 1973. Explorations in the Functions of Language. London: Edward Arnold.

Halliday, Michael A. K. 1978. Language as a Social Semiotic. London: Edward Arnold.

Haugen, Einar 1966. Semicommunication: The language gap in Scandinavia. Sociological Inquiry 36, 280–297.

Heinonen, Maria 2014. “Koska Virossa kaikki on nurinkurin”. Kyselytutkimus eräiden luettujen ja kuultujen vironkielisten sanojen ymmärtämisestä suomen kielen pohjalta. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.

Hufeisen, Britta, Nicole Marx 2007. How can DaFnE and EuroComGerm contribute to the concept of receptive multilingualism. – Jan D. ten Thije, Ludger Zeevaert (Eds.). Receptive Multilingualism. Linguistic Analyses, Language Policies and Dialectic Concepts. Amsterdam: John Benjamins, 307–321.

Jarvis, Scott, Aneta Pavlenko 2008. Crosslinguistic Influence in Language and Cognition. New York/London: Routledge.

Kaivapalu, Annekatrin, Pirkko Muikku-Werner 2010. Reseptiivinen monikielisyys: miten suomenkielinen oppija ymmärtää viroa äidinkielenä pohjalta? – Lähivertailuja. Lähivõrdlusi 20, 68–97.

Kellerman, E. 1979. Transfer and non-transfer: Where we are now. Studies in Second Language Acquisition 2, 37–57.

Laalo, Klaus 1992. Huvitav lugu – kiinnostava juttu. Suomen ja viron väline sanaston riskiryhmä ja sen tausta. Suomi 164. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Mark, Marta 2014.** Eesti õpilaste soome üksiksõnade mõistmine. Bakalaureusetöö. Tallinna Ülikooli eesti keele ja kultuuri instituut.
- Martin, Maisa 1995.** The Map and the Rope: Finnish Nominal Inflection as a Learning Target. *Studia Philologica Jyväskyläensis* 38. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Martin, Maisa 2006.** Suomi ja viro oppijan mielessä. Näkökulmia taivutusmuotojen prosessointiin. – Annekatrin Kaivapalu, Külvi Pruuli (Toim.). *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 17. *Jyväskylä Studies in Humanities* 53. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 43–60.
- Muikku-Werner, Pirkko 2013.** Vironkielisen tekstin ymmärtäminen suomen kielen pohjalta. – *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 23, 210–237.
- Oxford, Rebecca 1990.** *Language Learning Strategies. What Every Teacher Should Know.* New York: Newbury House.
- Singer, Murray 2007.** Inference processing in discourse comprehension. – M. Gareth Gaskell (Ed.). *The Oxford Handbook of Psycholinguistics.* Oxford: University Press, 343–359.
- Thompson, Geoff 1996.** *Introducing Functional Grammar.* London: Arnold.
- White paper 1995** = White paper on education and training 1995. http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com95_590_en.pdf (2.2.2015) Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

RUSSIANS COMPREHENDING FINNISH SENTENCES THROUGH PRISM OF ESTONIAN AS L2

SUMMARY

This abstract focuses on receptive multilingualism, a form of communication where all conversation interlocutors are using different mother tongues while speaking to each other. It has been verified that receptive multilingualism is usually possible between closely related languages when the speakers succeed in mutual understanding due to source and target language typological similarities. The principal aim of this study is to clarify the functionality of receptive multilingualism between closely related languages when the source language is spoken as the second language (L2). The investigation is based on how Russian speaking Estonians understand simple sentences in Finnish through the prism of Estonian as L2. The goal of the study is to find out how Estonian language proficiency affects comprehending Finnish, which tools and strategies are used to cope with comprehension difficulties and which role is played by context in translating on syntactical level.

The thesis consists of two main chapters which include several subchapters. Chapter one handles theoretical material of the study. It introduces the definition of receptive multilingualism, useful terminology and practical examples encountered nowadays in the world. It is also based on previous studies on similar topics about Estonian-Russian-Finnish social interaction and discusses the importance of contextual aspects in sentence comprehension. Chapter two is related to a practical study where Russian speaking participants had to translate 20 simple sentences from Finnish to their mother tongue via Estonian as a second language and comment on their translation decisions in private conversation with the author via a social media channel. Namely, the author of the study shared information of ongoing research on Facebook and invited Estonian Russians with no Finnish language skills to participate. All candidates received a Word document file with the test where they were asked to introduce their language background and rate each language competency on a scale from one to ten from their personal point of view. After that they were asked to translate 20 simplified sentences which were presented only in simple present and

past tenses and were transparent with Estonian enough for easy understanding purposes. In the end of the test the respondents were able to leave feedback regarding the difficulty level of the sentences.

The data was analysed by summing up all the translations and dividing them into four groups: totally correctly understood sentences, sentences containing 1–2 lexical or grammatical mistakes, sentences with another meaning which did not associate with the expected translation and untranslated sentences. The second and the third groups were analysed in detail. Totally correct and untranslated sentences have been presented in statistical results only.

The results of the study showed that respondents with higher Estonian language competency understand Finnish sentences better. The people whose language background varied more, received exceptionally excellent results due to being more experienced in language learning and comprehension in comparison with other respondents. Their metalinguistic awareness and world perception is more developed. They are not afraid of new language components and can see more general language similarities and differences which is a fundamental advantage in receptive multilingualism. Context also plays a vital role as far as it helps to understand lexical relations and figure out the basic meaning of the sentence.

LISA 1

Спасибо, что согласились участвовать в исследовании!

Прежде чем Вы приступите к заданию, прошу Вас ответить на несколько вопросов.

1. Какие иностранные языки Вы изучали/изучаете и насколько оцениваете свои знания по шкале от 0 до 10?

Иностранный язык	Личная оценка знания языка (0-10)

2. Сколько Вам лет?
3. Приходилось ли Вам сталкиваться с финским языком когда-либо? Если да, то при каких обстоятельствах и как часто?

.....
.....
.....

Настало время приступить к заданию!

Переведите предложения на русский язык.

1. Opettaja Marika opettaa meille historiaa.

.....

2. Tänään on tuulinen päivä.

.....

3. Minä en tanssi valssia.

.....

4. Mobiiliverkko ei toimi.

.....

5. Isä lukee paljon venäläisiä romaaneja.

.....

6. Kaikki eurooppalaiset osaavat englantia.

.....

7. Tämä sana on sinulle tuttu.

.....

8. Vieras mies vastasi meille.

.....

9. Poika hyppäsi veteen.

.....

10. Bensiini on liian kallis.

.....

11. Lapset kuuntelevat musiikkia.

.....

12. Bussi saapuu Tallinnaan kello kuusi.

.....

13. Ostan mustikoita ja mansikoita.

.....

14. Turisti menee museoon.

.....

15. Paljonko kilo maksaa?

.....

16. Kaikki kollegat olivat konttorilla.

.....

17. Auto seisoo parkkipaikalla.

.....

18. Poika odottaa kun lääkäri tulee paikalle.

.....

19. Koiralla on musta nenä ja valkoiset korvat.

.....

20. Saaran sormessa oli kaunis kultasormus.

.....

Прошу оставить Вас комментарий. Насколько сложным или легким был тест по
Вашему мнению? Что Вам помогало или мешало понять смысл предложений?

.....

.....

.....

LISA 2



Olga Kulak

October 23, 2016 · 🌐 ▼

Ребята, кто никогда не изучал финский язык, очень нужна ваша помощь! Я провожу исследование для магистерской работы и буду очень признательна, если вы согласитесь принять в нем участие. Задание будет следующим: перевести предложения с финского языка на русский и ответить на несколько вопросов. Знание финского языка должно быть нулевое или минимальное поскольку исследование основывается на том, как русский человек проживающий в Эстонии способен понять простые предложения на финском языке без какой-либо предварительной подготовки.

Спасибо!

👍 Like

💬 Comment

➦ Share

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina **Olga Kulak**

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Kuidas eestivenelased mõistavad soomekeelseid lauseid läbi eesti keele prisma?“, mille juhendaja on **Raili Pool,**

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 31.05.2017